

ΑΙ ΩΡΙΓΕΝΙΣΤΙΚΑΙ ΕΡΙΑΔΕΣ

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ Ι. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Α'. ΖΩΝΤΟΣ ΤΟΥ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ Γ' ΑΙΩΝΟΣ

1. Ἡ Καταδίκη τοῦ Ὁριγένους ὑπὸ τοῦ Δημητρίου.

Ὁ Ὁριγένης¹ ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἀλεξαν-

1. Ἐκτὸς τῶν ἀλλαχῶ ὑποσημειουμένων ἀναφερομεν καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα :

Ὁριγένους, Ἔργα, Migne, Ἑλληνικὴ Πατρολογία (ἐφεξῆς ΜΕΠ), τόμοι 11 - 17. Ἐκδοσις Πρωσοικῆς Ἀκαδημίας ἢ Βερολίνου, 12 τόμοι μέχρι σήμερον (ἀρ. 2, 3, 6, 10, 22, 29, 30, 33, 35, 40, 38, 41, 1, 2, 4, 49 (35)) ὑπὸ P. Koetschau, E. Klostermann, E. Preuschen, W. A. Baehrens, M. Rauer, L. Früchtel καὶ Ἐκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφεῶν, τ. 9 κ. ἔξ. Β. Δημητριάδου, Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ ἀπὸ τοῦ Α' μέχρι τοῦ Ε' αἰῶνος, Κατάν, 1884 (Ρωσ.). Διακόνωφ, Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, μετάφρ. ὑπὸ Γε. Παπαμιχαήλ, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, τ. ΣΤ', ΙΒ' (1913) 193 - 213. Ἀθ. Γερομιχαλοῦ, Ὁριγένης ὁ πατὴρ τῆς Θεολογίας, Ἀθῆναι 1951. Τοῦ αὐτοῦ, Χριστολογικαὶ Δοξασαίαι τοῦ Ὁριγένους, Ἀθῆναι 1954. Α. Δ. Κυριακοῦ, Περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Θεολόγων καὶ ἰδίως τοῦ Ὁριγένους (Θεολογικαὶ Διατριβαί), Ἀθῆναι 1898.

G. Bardy, Origène, Paris 1931. A. de la Barre, Alexandrie, Dictionnaire de Théologie Catholique (D.T.C.), I, Paris 1909, 805-824. Ch. Bigg, The Christian Platonists, Oxford, New York 1886. R. Cadou, Introduction au système d'Origène, Paris 1932. La Jeunesse d'Origène, Paris 1935. H. Crouzel, Théologie de l'image de Dieu chez Origène, Paris 1956. J. J. Denis, De la philosophie d'Origène, Paris 1884. W. Fairweather, Origen and Greek Patristic Theology, New York 1901. J. Faivre, Alexandrie, Dictionnaire d'Histoire et Géographie Ecclesiastiques, II, Paris 1914, 289-369. Eugène de Faye, Origène sa vie, son œuvre, sa pensée, 3 vols., Paris 1923-28. Cl. Freppel, Origène, 2 vols., Paris 1883. A. Harnack, Lehrbuch der Dogmengeschichte 4, 3 vols., Tübingen, 1909-1910. W. R. Inge, Alexandrian Theology, Encyclopaedia of Religion and Ethics, I, New York 1955, 308-319, Origen, Annual Lecture on a Master Mind... of the British Academy, London 1946. H. Koch, Pronoia und Paideusis, Studien über Origenes und sein Verhältnis zum Platonismus, Leipzig 1932. Fr. Loofs, Leitfaden zum Studium d. Dogmengeschichte⁴, Halle 1906. A. C. Mac Giffert, A History of Christian Thought, 2 vols., New York, London 1949. E. Molland, The Conception of the Gospel in Alexandrian Theology, Oslo 1938. A. Nygren, Agape and Eros, transl. by Ph. S. Watson, London 1953. F. Prat, Origène, Le Théologien et l'Exégète, Paris 1907. G. L. Prestige, Fathers and Heretics, London 1948. R. Seeberg, Lehrbuch der

δρινῆς Σχολῆς τῆ προτροπῆ καὶ ἀδείᾳ τοῦ οἰκείου ᾽Επισκόπου Δημητρίου (189-232), κατὰ τὸ ἔτος 203 περίπου, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν φυγὴν τοῦ Κλήμεντος². ᾽Αφιερῶθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἔδιδε τὸ παράδειγμα ἑνὸς τελείου διδασκάλου συμφώνως πρὸς τὰ Χριστιανικὰ καὶ τὰ θύραθεν τῆ ἐποχῇ ἐκεῖνη κρατοῦντα ἰδεώδη καὶ πρότυπα «οἶον γοῦν τὸν λόγον, τοιόνδε τὸν τρόπον καὶ οἶον τὸν τρόπον, τοιόνδε τὸν λόγον ἐπεδείκνυτο»³. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς διδασκτικῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας ἐν τῇ Σχολῇ, θέλων νὰ ἐκπληρῶσῃ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» ἠρμήνευσεν αὐτοὺς κατὰ γράμμα, καὶ ἐπιθυμῶν ἀφ' ἐτέρου ὅπως παραμείνῃ ἀμειπτος ἠθικῶς, λόγῳ τῆς ἐν τῇ Σχολῇ μαθητείας καὶ παραμονῆς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν φοιτητῶν, προσέβη εἰς τὸν αὐτοεunuχισμόν του⁴. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ ἡμέτερος Νικηφόρος Καλογεράς⁵ προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ, οὐχί ἐπιτυχῶς, ὡς ἀβάσιμον τὴν περὶ αὐτοεunuχισμοῦ πληροφορίαν τοῦ Εὐσεβίου, ἣ ὁποία μαρτυρεῖται κατὰ πάντα ὡς ἔχουσα ἱστορικὴν ἀκριβείαν. Ἡ πράξις αὕτη τοῦ ᾽Ωριγένους, παρὰ τὰς προσπαθείας του ὅπως κρατηθῆ μυστικῆ, ἐγένετο γνωστὴ τοῖς πᾶσι. Ὁ ἐπίσκοπος μάλιστα Δημήτριος ἐξέφρασε τότε τὸν θαυμασμόν του. «Γνοὺς δῆτα ὕστερον ὁ Δημήτριος, ἅτε τῆς αὐτόθι παροικίας προσετώς, εὖ μάλᾳ μὲν αὐτὸν ἀποθαυμάζει τοῦ τολμήματος, τὴν δὲ γε προθυμίαν καὶ τὸ γνήσιον αὐτοῦ τῆς πίστεως ἀποδεξάμενος, θαρροῖν παρακελεύεται, καὶ νῦν μᾶλλον ἔχεσθαι αὐτὸν τοῦ τῆς κατηχήσεως ἔργου παρορμᾶ»⁶.

Αἱ σχέσεις ᾽Επισκόπου καὶ Διδασκάλου, καθὼς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐνταῦθα παρατιθεμένου καὶ ἐξ ἄλλων χωρίων τοῦ Εὐσεβίου, ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ὑπῆρξαν ὁμαλαί, διότι ὁ μὲν Δημήτριος εἶχεν ἀνεύρει ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ᾽Ωριγένους τὸν κατάλληλον Διδάσκαλον, τὸν προσφέροντα σοβαρὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Σχολὴν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ᾽Αλεξανδρείας, ὁ δὲ ᾽Ωριγένης κατεδεικνύετο ἔχων φρονήματα ἐκκλησιαστικά.

Ἡ φήμη τοῦ ᾽Ωριγένους ὡς Διδασκάλου, Συγγραφέως καὶ Ἐκκλησια-

Dogmengeschichte 3+4, 4 vols., Leipzig 1922-1930. W. Völker, Das Vollkommenheitsideal des Origenes, Tübingen 1931. B. F. Westcott, Origen, A. Dictionary of Christian Biography and Literature, ed. by H. Wace—W. C. Piercy, London 1911, p.p. 769-793.

2. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, VI, III, 8. E. Schwartz (ἔκδοσις Βερολίνου, ἀρ. 9, 2), Λειψία, 1908, σ. 526.

3. Εὐσεβίου, E. I., VI, III, 7, Schwartz, σ. 526.

4. Ματθ. 19, 12. Εὐσεβίου, E. I., VI VIII, 1-3, Schwartz, σ. 534-6.

5. Ἀλεξανδριναὶ Θεολογικαὶ καὶ Φιλοσοφικαὶ μελέται. Α' Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρώτης Χριστιανικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τῆς καὶ Κατηχητικῆς λεγομένης Πέστη, 1867, σ. 79-86, ὑπόσημ. 1.

6. Εὐσεβίου, αὐτόθι.

στικού ἀνδρὸς δὲν παρέμεινε ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ διεδόθη καὶ εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τοιούτοτρόπως, ὁ Ὠριγῆνης προσκαλούμενος ἢ ἀποστελλόμενος, πάντοτε τῇ ἀδείᾳ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτοῦ Δημητρίου, μετέβαινε εἰς διάφορα μέρη πρὸς ἐξυπηρέτησιν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων⁷. Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐπισκέψεώς του εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης (216), τῇ προτροπῇ τῶν φίλων τοῦ Ἐπισκόπου τῆς περιοχῆς ἐκείνης, τοῦ Ἱεροσολύμων Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Καισαρείας Θεοκρίστου, καὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτῶν, ὠμίλησεν ἐπ' Ἐκκλησίας ἐν Καισαρείᾳ, «καίτοι τῆς τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίας οὐδέπω τετυχηκώς»⁸. Τὸ κήρυγμα τῶν λαϊκῶν ἐπ' Ἐκκλησίας ἐνώπιον τῶν Ἐπισκόπων πιθανῶς δὲν θὰ ἐπιτρέπετο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διότι ὁ Δημήτριος, μόλις ἐπληροφορήθη τὴν πρᾶξιν ταύτην τοῦ Ὠριγένους, ἔγραψε σχετικῶς πρὸς τοὺς δύο Ἐπισκόπους τῆς Παλαιστίνης. Οὗτοι εἰς κοινὴν ἀπάντησιν των πρὸς τὸν Δημήτριον ὑπερήσπιζον ἑαυτοὺς καὶ τὴν πρᾶξιν των ταύτην ὡς ἐξῆς:

«Προσέθηκεν δὲ τοῖς γράμμασιν, ὅτι τοῦτο οὐδέποτε ἠκούσθη οὐδὲ νῦν γεγένηται, τὸ παρόντων ἐπισκόπων λαϊκοὺς ὀμιλεῖν, οὐκ οἷδ' ὅπως προφανῶς οὐκ ἀληθῆ λέγων. Ὅπου γοῦν εὐρίσκονται οἱ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ παρακαλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, ὥσπερ ἐν Λαράνδοις Εὐέλπις ὑπὸ Νέωνος καὶ ἐν Ἰκονίῳ Παυλίνοσ ὑπὸ Κέλσου καὶ ἐν Συναδοῖς Θεόδωρος ὑπὸ Ἀρτικοῦ, τῶν μακαρίων ἀδελφῶν. Εἶκὸς δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τοῦτο γίνεσθαι, ἡμᾶς δὲ μὴ εἰδέναι».

Ἄλλοτε ὁ Δημήτριος ἀφ' ἑτέρου, δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς καὶ διὰ προσωπικοῦ μηνύματος, διαβιβασθέντων ὑπὸ Διακόνων τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἐκάλεσε τὸν Ὠριγῆνη ὅπως ἐπιστρέψῃ. Οὗτος δὲ «ἀφικόμενος τὰς συνήθεις ἀπετέλει σπουδάς».

Ἡ ἀπέναντι τῶν Ἐπισκόπων τῆς Παλαιστίνης καὶ τοῦ Ὠριγένους ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου στάσις τοῦ Δημητρίου ἴσως νὰ μὴ εἶχεν ὡς μόνον ἐλατήριον τὴν προαναφερθεῖσαν πιθανὴν κανονικῆς φύσεως αἰτίαν, ἀλλὰ νὰ ὠφείλετο καὶ εἰς λόγους προσωπικοὺς τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ὠριγένους, ὅστις, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, ἤρχισεν νὰ τιμᾶται ἐπὶ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν ξένων Ἐπισκόπων καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Πάντως, ἐπιστρέψαντος τοῦ Ὠριγένους, αἱ σχέσεις Ἐπισκόπου καὶ Διδασκάλου ἀποκατεστάθησαν.

7. Ὁ Εὐσέβιος εἰς τὸ ΣΤ' βιβλίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς του Ἱστορίας, ὁ Ρουφίνος, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Φώτιος μᾶς δίδουν πληροφορίας διὰ τὰ ταξίδια ταῦτα τοῦ Ὠριγένους. Ἴδε καὶ Δ. Σ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθήναι, 1930, σ. 136 - 162. Β. Θ. Σταυρίδου, Θεολογικὴ Ἐκπαίδευσις ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ Σχολῇ, σ. 42 - 50. R. P. C. Hanson, Origen's Doctrine of Tradition, London 1954, σ. 25 - 27.

8. Εὐσέβιος, Ε. I., VI, XIX, 16 - 19, Schwartz, σ. 564 - 6.

Ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Ὡριγένους ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπῆρξεν ὁ Ἡρακλᾶς⁹, ὅστις ἐπέδειξε μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν, παρακολουθήσας ἐπὶ μίαν πενταετίαν μαθήματα φιλοσοφίας, πιθανώτατα παρὰ τῷ Ἀμμωνίῳ Σακκά, καὶ κατόπιν προσελθὼν ἵνα μαθητεύσῃ παρὰ τῷ Ὡριγένει. Οὗτος ἐβαπτίσθη Χριστιανὸς καὶ μετέπειτα εἰσῆλθεν εἰς τὸν Κλήρον, γενόμενος Πρεσβύτερος. Τὸν Ἡρακλᾶν, λόγῳ τοῦ βεβαρυνμένου προγράμματος διδασκαλίας καὶ τῶν πολλῶν μαθητῶν ἔλαβεν ἐν τῇ Σχολῇ ὡς βοηθὸν ὁ Ὡριγένης¹⁰.

Ἐκτὸς τοῦ Ἡρακλᾶ, ὁ Ὡριγένης εἶχε καὶ ἄλλους μαθητὰς καὶ φίλους ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας, μερικοὺς ἐκ τῶν ὁποίων καὶ θὰ συναντήσωμεν ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ λόγου.

Τὸ ἔτος 230|231 ὁ Ὡριγένης πορευόμενος εἰς Ἑλλάδα ἐχειροτοτήθη Πρεσβύτερος ὑπὸ τῶν φίλων του Ἐπισκόπων ἐν Καισαρείᾳ. Περὶ τοῦ γεγονότος τούτου ἔχομεν σχετικὰς μαρτυρίας παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ, Ἰερωνύμῳ, Ρουφίνῳ καὶ Φωτίῳ. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον, «Ὡριγένης, ἐπειγούσης χρείας ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκα πραγμάτων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στείλόμενος τὴν διὰ Παλαιστίνης, πρεσβείου χειροθεσίαν ἐν Καισαρείᾳ πρὸς τῶν τῆδε ἐπισκόπων ἀναλαμβάνει»¹¹. Ὁ Ἰερώνυμος ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν τὰ ἴδια. «Διὰ τὰς ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ Ἐκκλησίας, αἵτινες παρὰ πολλῶν αἰρέσεων ἐσκύλοντο, ἐπὶ μαρτυρίᾳ Ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστολῆς ἀπιῶν διὰ Παλαιστίνης εἰς Ἀθήνας, παρὰ Θεοκτίστου καὶ Ἀλεξάνδρου Καισαρείας καὶ Ἱεροσολύμων Ἐπισκόπων, πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς...»¹².

Ὁ δὲ ἱ. Φώτιος λέγει, «Ἄλλ' Ὡριγένης μέλλων ἀπαίρειν εἰς Ἀθήνας, χωρὶς τῆς τοῦ οἰκείου γνώμης ἐπισκόπου, εἰς πρεσβύτερον οὐ δέον ἀναβιβάζεται»¹³.

Ἐνταῦθα μάλλον θὰ πρέπη νὰ δεχθῶμεν τὰς γνώμας τῶν δύο πρώτων συγγραφέων, τῶν εὐρισκομένων χρονικῶς ἐγγύτερον πρὸς τὰ γεγονότα, περὶ τοῦ ὅτι ὁ Ὡριγένης κατόπιν ἀδείας τοῦ Ἐπισκόπου αὐτοῦ Δημητρίου ἀνέλαβε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ πράξις τῆς Χειροτονίας τοῦ Ὡριγένους ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Παλαιστίνης διέθεσε δυσμενῶς τὸν Ἐπίσκοπον Δημήτριον κατὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Θεολογικῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Σχολῆς. Ἡ δυσμένεια αὕτη ἐξεδηλώθη ὄχι μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως, διὰ τῆς λήψεως σειρᾶς μέτρων κατὰ τοῦ Ὡριγένους. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐξετίθεντο συστηματικῶς

9. Εὐσεβίου, E. I., VI, III, 2, XIX, 11, 13-14, Schwartz, σ. 524-562.

10. Αἰτ., VI, XV, Schwartz, σ. 552.

11. Αἰ., VI, XXIII, 4, Schwartz, σ. 570.

12. De Viris Illustribus, 54, Λατινικὴ Πατρολογία (ΜΑΠ), 23, 664.

13. Μυριόβιβλος 118, ΜΕΠ 103, 397.

καὶ διεξοδικῶς ἐν τῷ Β' βιβλίῳ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Ὁριγένους, ὅπερ συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Παμφίλου καὶ τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας καὶ δυστυχῶς ἀπωλέσθη. «Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ τούτῳ περὶ αὐτοῦ κεινημένα τὰ τε ἐπὶ τοῖς κινήθεισιν δεδομένα τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶσιν ὅσα τε ἄλλα ἀκμάζων περὶ τὸν θεῖον εἰσηνήκεται λόγον, ἰδίας δεόμενα συντάξεως, μετρίως ἐν τῷ δευτέρῳ ἢς ὑπὲρ αὐτοῦ πεποιήμεθα ἀπολογίας ἀνεγράψαμεν»¹⁴.

Ὁ Δημήτριος συνεκάλεσε δύο Συνόδους κατὰ τοῦ Ὁριγένους (230 - 232), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὸν τὴν περαιτέρω διδασκαλίαν (στέρησις τοῦ ὑπουργήματος τοῦ Διδασκάλου) καὶ διαμονὴν (ἀφορισμὸς ἐκ τῆς Ἐκκλησίας;) ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἡ δὲ δευτέρα τὸν καθήρεσεν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου. «... καὶ σύνοδος ἀθροίζεται κατὰ Ὁριγένους ἐπισκόπων τε καὶ τινων πρεσβυτέρων. Ἡ δέ, ὡς ὁ Πάμφιλος φησι, ψηφίζεται μεταστῆναι μὲν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τὸν Ὁριγένην, καὶ μῆτε διατρίβειν ἐν αὐτῇ μῆτε διδάσκειν, τῆς μέντοι τοῦ πρεσβυτερίου τιμῆς οὐδαμῶς ἀποκεκινήσθαι. Ἄλλ' ὅ γε Δημήτριος ἅμα τισιν ἐπισκόποις Αἰγυπτίοις καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀπεκήρυξε, συνυπογραψάντων καὶ τῇ ἀποφάσει τῶν συμψηφῶν αὐτῷ γεγενημένων»¹⁵.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἀνεκοίνωσε διὰ γραμμάτων τὴν συνοδικὴν ταύτην καταδίκην τοῦ Ὁριγένους εἰς τοὺς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπους. Σχεδὸν ἅσασαι αἱ Ἐκκλησῖαι ἐδέχθησαν τὴν καταδικαστικὴν ταύτην ἀπόφασιν, ἐκτὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Παλαιστίνης, Ἀραβίας, Φοινίκης καὶ Ἀχαΐας¹⁶.

Ποῖα ὅμως ὑπῆρξαν τὰ ἐλατήρια ἢ αἷτια, τὰ ὁποῖα παρεκίνησαν τὸν Δημήτριον εἰς τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεώς του ταύτης; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν ὑπάρχει ὁμόφωνος γνώμη μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν καὶ τῶν ὁπωσδήποτε μελετησάντων τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Διδασκάλου Ὁριγένους.

Ὁ Ἐκκλησιαστικὸς Ἱστορικὸς Εὐσέβιος καὶ ὁ Ἱερώνυμος, εἰς τὰ μέχρη τοῦ ἔτους 400 ἔργα του, ἀποδίδουν τὴν τοιαύτην καταδίκην εἰς προσωπικοὺς λόγους τοῦ Δημητρίου, καὶ μάλιστα εἰς τὸν φθόνον αὐτοῦ κατὰ τοῦ περιφθόμου πλέον καταστάτος Διδασκάλου τῆς Σχολῆς.

14. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XXIII, 4, Schwartz, σ. 570. Τῆς Ἀπολογίας τοῦ Ὁριγένους διεσώθη ἢ μετάφρασις (παράφρασις) τοῦ Α' βιβλίου εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου, ΜΕΠ 17, 521 - 616 καὶ μία σύντομος περίληψις ὑπὸ τοῦ Ι. Φωτίου, Μυριόβιβλος 118, ΜΕΠ 103, 396 - 400.

15. Φωτίου, Μυριόβιβλος, 118, ΜΕΠ 103, 397. Mansi, C. C., 1, 753 - 4. Ἰ. Α. Λόγτου, Ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Κατηχητικὴ ἐπίκλην Σχολή, Ἀθήναι, 1932, σ. 64 κ. ἐξ Δ. Σ. Μπαλάγου, ἐνθ' ἀν., σ. 140 - 1. Β. Κ. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι, 1948, σ. 113 - 4.

16. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, VIII, 4, Schwartz, σ. 536. Ἱερωνύμου, De vir. III., 54 ΜΑΠ 23, 664 - 6. Ἐπιστολαὶ 33, ΜΑΠ. 22, 447.

«Οὐ μακροῖς δὲ χρόνοις ὕστερον ὁ αὐτὸς — ὁ Δημήτριος — δρῶν εὖ πράττοντα μέγαν τε καὶ λαμπρὸν καὶ παρὰ πᾶσιν ὄντα βεβοημένον, ἀνθρώπινόν τι πεπονθῶς, τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις καταγράφειν ὡς ἀτοπωτάτου τοῦ πραχθέντος ἐπειράτο, ὅτε τῶν κατὰ Παλαιστίνην οἱ μάλιστα δόκιμοι καὶ διαπρέποντες Καισαρείας τε καὶ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοποι πρεσβεῖον τὸν Ὠριγένην καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἄξιον εἶναι δοκιμάσαντες, χεῖρας εἰς πρεσβυτέριον αὐτῷ τεθείκασιν. Τηνικαῦτα δ' οὖν εἰς μέγα δόξης προελθόντος ὄνομά τε παρὰ τοῖς πανταχῇ πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ κλέος ἀρετῆς καὶ σοφίας οὐ σμικρὸν κησαμένου, μηδεμιᾶς ἄλλης εὐπορῶν ὁ Δημήτριος κατηγορίας, τῆς πάλαι ἐν παιδὶ γεγυίας αὐτῷ πράξεως δεινὴν ποιεῖται διαβολήν, συμπεριλαβεῖν τολμήσας ταῖς κατηγορίαις τοὺς ἐπὶ τὸ πρεσβυτέριον αὐτὸν προᾶξαντας»¹⁷.

Ὁ Δημήτριος ὡς ἐπιχείρημα διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ὠριγένους ἐρησιμώποιήσῃ, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, τὸν *αὐτοευνουχισμόν* τοῦ Διδασκάλου, προᾶξιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπαινέσει πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν. Μεταξὺ τῶν κατηγοριῶν κατὰ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Παλαιστίνης πιθανὸν νὰ συμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν Χειροτονία ἀνδρός, ἀνήκοντος εἰς ἕτερον Ἐκκλησιαστικὸν Κλίμα, ἢ παρ' ἐνορίαν δηλ. Χειροτονία. Ἀμφότεραι αἱ πράξεις, ὁ αὐτοευνουχισμὸς καὶ ἡ Χειροτονία ἀνδρός, ἀνήκοντος εἰς ἕτερον Κλίμα, ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, θὰ ἀποτελέσουν ἀργότερον κωλύματα κανονικὰ διὰ τὴν Χειροτονίαν¹⁸.

Θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ δεχθῶμεν, ὅτι εἰς ὠρισμένας Ἐκκλησίας, οἱ μεταγενέστεροι οὗτοι κανόνες θὰ εἶχον λάβει τὴν μορφήν τῶν ἀρχῶν εἴτε καὶ τῶν καθιερωθεισῶν ἤδη ἀναλόγων συνηθειῶν. Αἱ τοιαῦται συνήθειαι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, φαίνεται ὅτι ἴσχυον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας. Ἐπίσης καὶ ὁ τρόπος τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἐπισκόπου καὶ Διδασκάλου θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ αἴτιον διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ὠριγένους. Ἀπ' αὐτῶν τῶν χρόνων τῶν Ἀποστόλων, παραλλήλως πρὸς τοὺς τρεῖς Ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται ὡς Ἐκκλησιαστικὸν

17. Εὐσεβίου, Ε. I., VI, VIII, 4-5, Schwartz, σ. 536, Ἱερωνόμου, De Vir. III., 54, ΜΑΠ 23, 664-8. Επ. 33, ΜΑΜ 25, 447. Διὰ τὴν ἀλλαγὴν στάσεως ἀπέναντι τοῦ Ὠριγένους ἀπὸ τοῦ 400 κ. ἔξ. Ἰδε Apologia adversus Libros Rufini, II, 18, ΜΑΠ 23, 440-2, Ἐπ. 84 ad Pammachium et Ocean, ΜΑΠ 22, 743-752. Ὁ Ἱερώνυμος ἀπὸ τοῦ 400 κ. ἔξ. μεταξὺ τῶν αἰτίων διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ὠριγένους συμπεριέλαβε καὶ τὰς δογματικὰς αὐτοῦ ἀποπλανήσεις.

18. Οὕτως ὁ Α' κανὼν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου λέγει: «Εἴ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετεμήθη, οὗτος μενετω ἐν τῷ κλήρῳ. Εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον, πεπαῦσθαι προσήκει». Α' μ. Α λ ι β ι ζ ά τ ο υ, Οἱ Ἱ. Κανόνες, ἔκδ. β', Ἀθήναι, 1949, σ. 26. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων καὶ ἡ πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας μαρτυροῦν περὶ τῆς τηρήσεως τοῦ ἐτέρου κανόνος.

Ἐπιφάνιος ἢ Χάρισμα καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ Διδασκάλου¹⁹. Εἰς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, λόγῳ τῆς ἀκριβοῦς τῆς ἐκεῖσε Σχολῆς καὶ τῆς ἀναλήψεως τῆς θέσεως τοῦ Διευθυντοῦ ὑπὸ προσώπων ἱκανῶν ὡς ὁ Πάνταϊνος, ὁ Κλήμης, ὁ Ὠριγένης κ. ἄ., ὁ θεσμὸς τοῦ Διδασκάλου συνεχῶς ὑπῆρχε καὶ κατεῖχεν ἐξαιρετικὸν θέσιν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργημάτων. Ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀρχαίων — μεταγενεστέρων τοῦ Ὠριγένους — καὶ ἐκ τῶν συγγραφέων τῶν νεωτέρων χρόνων προσθέτουν εἰς τὰ αἷτια τῆς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου καταδίκης τοῦ Ὠριγένους καὶ τὰς δογματικὰς αὐτοῦ ἀποπλανήσεις²⁰. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων τοῦ Ὠριγένους, οὔτε δὲ εἶναι δυνατόν νὰ φέρῃ πολλὰς πιθανότητας ὑποστηρίξεως, ἔνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως, τὴν ὁποῖαν ἐξηκολούθει νὰ κατέχη ὁ Ὠριγένης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μετέπειτα αὐτοῦ Ἐκκλησιαστικῆς σταδιοδρομίας ἐν Καισαρείᾳ καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ παράγων οὗτος ἐτονίσθη μᾶλλον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Ὠριγενιστικῶν Ἐριδῶν. Ταῦτα ἐν ὀλίγοις φέρονται ὡς αἷτια διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ὠριγένους ὑπὸ τοῦ Δημητρίου²¹.

Ὁ Ἐπιφάνιος ἀναφέρει μίαν ἄλλοθεν μὴ ἐπιβεβαιουμένην καὶ μυθώδη

19. Α' Κορ. 12, 27-31. Ἐφ. 4, 11. Γερ. Ἰ. Κο ν ι δ ἄ ρ η, Νέαι Ἐρευναι πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων τῶν πηγῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Πολιτεύματος τοῦ Ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ (34-156 μ. Χ. π.), Οἱ Λειτουργοὶ καὶ τὰ Λειτουργήματα, τόμ. Α', Εἰσαγωγή, τεύχ. Ιον, Αἱ Νέαι Φιλολογικοῖστορικαὶ Θέσεις καὶ αἱ πηγαί, Ἀθήναι, 1956. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ φερομένη διαφορά μορφῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Πολιτεύματος ἐν τῷ Ἀρχικῷ Χριστιανισμῷ (34-156 μ. Χ.), Πορίσματα ἐρεῦνης, ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 32ος, Ἀθήναι, 1957.

20. Δογματικαὶ αὐτοῦ ἀποπλανήσεις ἦσαν: 1) ἡ περὶ τοῦ ἀχρόνου ἢ προαιωνίου δημιουργίας διδασκαλία, 2) ἡ περὶ τῆς προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, τῆς πτώσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐγκλίσεως εἰς σώματα διὰ σκοποῦς τιμωρητικούς διδασκαλία, 3) ἡ ἀποδοχὴ τῶν οὐρανίων σωμάτων (ἡλίου, σελήνης, ἀστέρων) ὡς ὄντοισι πνευματικῶν, 4) ἡ περὶ μετεμψυχώσεως (μᾶλλον μετενσωματώσεως) διδασκαλία, 5) ἡ ἄρνησις τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων, 6) ἡ ἄρνησις τῆς ὑπάρξεως πραγματικοῦ παραδείσου καὶ κολάσεως, καὶ 7) ἡ περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων διδασκαλία.

21. Χρ. Πα πα δ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξάνδρειας (62-1934), Ἀλεξάνδρεια, 1935, σ. 83. Ἰ. Α. Α ὄ ν τ ο υ, ἔνθ' ἄν., σ. 64-8 Β. Θ. Σταυρίδου, ἔνθ' ἄν., σ. 45-6. Φ. Βαφείδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 3 τόμοι καὶ παράρτημα, ΚΠολις, Ἀλεξάνδρεια, 1884-1928, I, 159-158. Β. Στεφανίδου, ἔνθ' ἄν. Γ. Ι. Δ ε ρ β ο υ, Χριστιανικὴ Γραμματολογία, 3 τόμοι, Ἀθήναι, 1903-1910, II, 543 κ. ἐξ. Δ. Σ. Μπαλάνοῦ, ἔνθ' ἄν. G. B a r d y, Origène, D. T. C., XI², Paris, 1932, 1942. J. D a n i é l ο υ, Origène, Paris, 1948, p. 36-37. L. D u c h e s n e, Histoire Ancienne de l'Église, 3 vols., Paris, 1911, I, 344-7. Fliche et M a r t i n., Histoire de l'Église, Paris, II, 1948, 261-3. H. I i e t z m a n n, A History of the Early Church, 4 vols., transl. by B. L. Woolf, London, 1953, II, 299-300. J. W. C. W a n d, A History of the Early Church to A. D. 500, London, 1954, p. 73. Ph. S c h a f f, History of the Christian Church, new edition, 8 vols., Grand Rapids, Mich., 1952, II, 788-9. J. Q u a s t e n, Patrology, Utrecht, 1953, II, 39.

μᾶλλον διήγησιν περὶ τῆς καταδίκης καὶ τοῦ ἔξαναγκασμοῦ εἰς φυγὴν ἐκ τῆς ᾽Αλεξανδρείας τοῦ ᾽Ωριγένους. Ἡ διήγησις αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς: «Κακομηχανία γὰρ διαβολικῆ ἐπενόησαν οἱ τῆς κακίας ἐργάται αἰσχροτότητα τῷ ἀνδρὶ ἐμποιῆσαι καὶ τιμωρίαν τοιαύτην ὀρίσαι, εἰς παράχρησιν δὴ τοῦ αὐτοῦ σώματος Αἰθίοπα αὐτῷ παρασκευάσαντες. Ὁ δὲ μὴ φέρων τὴν τοσαύτην τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἐπίνοιαν ἔρρηξε φωνήν, τῶν ἀμφοτέρων προτεθέντων αὐτῷ πραγμάτων θῦσαι μᾶλλον ἐλόμενος. Οὐ μὴν δὲ ἔκουσθα γνώμη πάλιν τοῦτο ἐπετέλεσεν, ὡς πολὺς ἔδεται λόγος· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλως καθωμολόγησε τοῦτο πράξει, βαλόντες ἐπὶ χεῖρας αὐτοῦ λίβανον εἰς τὴν τοῦ βωμοῦ πυρὰν καθῆκαν. Καὶ οὕτως τοῦ μαρτυρίου ἀπὸ τῶν κρινάντων ὁμολογητῶν τε καὶ μαρτύρων ἀπεβλήθη τότε καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξεώθη. Ἐν ᾽Αλεξανδρείᾳ δὲ τοῦτο ὑποστάς καὶ μὴ δυνάμενος τὴν τῶν ὀνειδιζόντων χλεύην φέρειν ἀπεχώρησε καὶ τὴν Παλαιστινῶν, τουτέστι τῆς Ἰουδαίας κατοικεῖν γῆν εἴλατο»²².

Κατόπιν τῆς συνοδικῆς ἐναντίον του ἀποφάσεως ὁ ᾽Ωριγένης ἐγκατέλειπε τὴν ᾽Αλεξάνδρειαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

2. Ὁ ᾽Ωριγένης ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης (232 - 254/5).

Ὁ ᾽Ωριγένης, λόγῳ τῆς ὑπὸ τῆς Συνόδου καταδίκης, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ᾽Αλεξάνδρειαν, καὶ ἐλθὼν κατόκησεν εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης (232), ὅπου εὗρεν ἄσυλον καὶ θερμὴν φιλοξενίαν πλησίον τῶν φίλων αὐτοῦ Ἐπισκόπων Καισαρείας Θεοκτίκου καὶ Ἱεροσολύμων ᾽Αλεξάνδρου. «Ἐπὶ τὴν Καισάρειαν ὁ ᾽Ωριγένης ποιησάμενος, Ἡρακλᾶ τὸ τῆς κατηχήσεως τῶν αὐτόθι διδασκαλείων καταλείπει»²³. Τοιοῦτοτρόπως ἡ παράδοσις τῆς ἐν ᾽Αλεξανδρείᾳ Σχολῆς συνεχίζεται διὰ τοῦ Ἡρακλᾶ, χρηματίσαντος μαθητοῦ καὶ συνεργάτου τοῦ ᾽Ωριγένους, τοῦ ὁποίου τὰς ἰκανότητας πολλάκις ἐπήνεσεν οὗτος.

Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ὁ ᾽Ωριγένης, μετὰ τὴν Χειροτονίαν αὐτοῦ εἰς Πρεσβύτερον, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ᾽Αλεξάνδρειαν καὶ ἐκεῖθεν ἀνεχώρησεν, ἢ ἐὰν πληροφορηθεὶς τὴν καταδίκην του εἰς τὴν Καισάρειαν παρέμεινεν ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη. Πάντως, ἡ ἔξαναγκαστικὴ αὐτοῦ ἀποχώρησις ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ἔνθα ἐγεννήθη, ἀνεπτύχθη, ἐμορφώθη καὶ ἔδρασε, καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Σχολῆς πρὸς αὐς ἦτο συνδεδεμένος, καὶ τὰς ὁποίας ὑπηρετήσῃ, δὲν ὑπῆρξεν εὐκόλος καὶ ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀπὸ συναισθήματα πόνου καὶ λύπης. Ὁ ἴδιος περιγράφει τὰ κατ' αὐτὸν εἰς τὸ Προοί-

22. Πανάριον 64, 2, Κ. Η ο 11, (ἔκδοσις Βερολίνου, ἀρ. 31), Λειψία, 1922, σ. 404. Ταῦτα ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου, Ε. Ι., V, 32, ΜΕΠ 145, 1128 - 9 καὶ ἐν Σουΐδα, Λεξικόν, Ὁξφόρδη, 1834, II, 2790 - 1.

23. Εὐσέβιου, Ε, Ι., VI, XXVI, Schwartz, σ. 580.

μιον τοῦ ΣΤ' τόμου τοῦ Ὑπομνήματός του εἰς Ἰωάννην, ὅπερ καὶ συνέγραψεν ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει αὐτοῦ εἰς τὴν Καισάρειαν. «Καὶ μέχρι γε τοῦ πέμπτου τόμου, εἰ καὶ ὁ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν χειμῶν ἀντιπράττειν ἐδόκει, τὰ διδόμενα ὑπγορεύσαμεν, ἐπιτιμῶντος τοῖς ἀνέμοις καὶ τοῖς κύμασι τῆς θαλάττης τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἐκ τοῦδε ἐπιπεσόντος προεληλυθότες, ἐξελεύσθημεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ρυσαμένου ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἔξαγαγόντος τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς· ἔπειτα τοῦ ἐχθροῦ πικρότατα ἡμῶν καταστρατευσαμένου διὰ τῶν καινῶν αὐτοῦ γραμμάτων, τῶν ἀληθῶς ἐχθρῶν τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἀνέμους τῆς πονηρίας καθ' ἡμῶν ἐγείραντος, στήναι μᾶλλον με πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεκάλει ὁ λόγος, καὶ τηρήσαι τὸ ἡγεμονικόν, μήποτε μοχθηροὶ λογισμοὶ ἐξισχύσωσι τὸν χειμῶνα καὶ τῇ ψυχῇ μου ἐπείσαγαγεῖν, ἥπερ ἀκαίρως πρὶν γαλήνην τὴν διανοίαν λαβεῖν συνάπτειν τὰ ἐξῆς τῆς Γραφῆς. Καὶ οἱ συνήθεις δὲ ταχυγράφοι μὴ παρόντες τοῦ ἔχειν τῶν ὑπαγορεύσεων ἐκώλουν. Νῦν δ' ὅτε τὰ καθ' ἡμῶν πεπυρωμένα πολλά, σβεννύντος Θεοῦ, βέλη ἡμβλυνται, καὶ ἐνεθισθεῖσα ἡμῶν ἡ ψυχὴ τοῖς συμβεβηκόσι διὰ τὸν οὐράνιον λόγον, φέρειν ῥᾶον βιάζεται τὰς γεγενημένας ἐπιβουλὰς, ὥσπερ εἰ ποσῆς εὐδίας λαβόμενοι, οὐκέτι ὑπεριτιθέμενοι ὑπαγορεύειν τὰ ἀκόλουθα βουλόμεθα, Θεὸν διδάσκαλον ὑπηχοῦντα ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ψυχῆς ἡμῶν παρεῖναι εὐχόμενοι, ἵνα τέλος λάβῃ ἡ τῆς κατὰ Ἰωάννην διηγήσεως τοῦ Εὐαγγελίου οἰκοδομή. Γένοιτο δ' ὁ Θεὸς ἐπήκοος ἡμῶν τῇ εὐχῇ, εἰς τὸ συνάψαι δυνηθῆναι τὸ σῶμα τοῦ ὅλου λόγου, μηκέτι μεσολαβούσης περιστάσεως, διακοπῆν τοῦ εἰρμοῦ τῆς γραφῆς ὅποιανδήποτε ἐνεργήσασθαι δυναμένης»²⁴.

Ὁ Ἐπίσκοπος Δημήτριος ἀπέθανε τὸ ἴδιον ἔτος (232) καὶ εἰς τὴν θέσιν ταύτην διάδοχος ἐξελέγη ὁ Ἡρακλᾶς, ὅστις ἐπεσκόπευσεν ἐπὶ μίαν περίπου δεκαεξαετίαν (232-247/8). Ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν διεύθυνσιν ἀνέλαβεν ὁ Διονύσιος, καὶ οὗτος μαθητὴς τοῦ Ὠριγένους, ὅστις διεδέχθη καὶ εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας τὸν Ἡρακλᾶν (248)²⁵.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν δύο τούτων Ἐπισκόπων, τῶν συνδεθέντων ὀπωσδήποτε μετὰ τοῦ Ὠριγένους, οὐδεμία προσπάθεια κατεβλήθη, καθὼς φαίνεται τοῦλάχιστον ἐκ τῶν μέχρι σήμερον διασωθεισῶν εἰδήσεων, πρὸς ἄλλαν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δημητρίου καὶ ἐπαναφορὰν τοῦ Ὠριγένους εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Κατὰ τὰς πληροφορίας μάλιστα μεταγενεστέρων συγγραφέων τὸ ἀντίθετον τοῦλάχιστον ὑποστηρίζεται διὰ τὸν Ἡρακλᾶν. Ὁ Ἰερώνυμος εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν του ἀναφέρει τοὺς λόγους τοῦ Θεοφίλου περὶ τῆς διαστάσεως μεταξὺ Ἡρακλᾶ καὶ Ὠριγένους. Τὸ τοιοῦτον ἐπαναλαμβάνει

24. ΜΕΠ 14, 290-1. E. Preuschen (ἐκδοσις Βερολίνου), Λειψία, 1903, σ. 10-8.

25. Εὐσεβίου, E. I, VI, III, 1-3, XXIX, 4, XXXV, Schwartz, σ. 524, 584, 590. Ἰσρωνύμου, De Vir. III, 69, ΜΑΠ 23, 678-682.

ἀργότερον καὶ ὁ Γεννάδιος ὁ Μασσαλίας²⁶. Ὁ Ἰουστινιανός, κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, εἰς τὸν «κατὰ Ὡριγένους τοῦ δυσσεβοῦς... Λόγον» αὐτοῦ, παραθέτει δύο χωρία, τὸ πρῶτον ἐκ τῆς Μυσταγωγίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας τοῦ Ἐπισκόπου Πέτρου καὶ τὸ δεύτερον «ὑπὸ τῶν κατ' Αἴγυπτον καὶ Ἀλεξάνδρειαν Ἐπισκόπων συνοδικῆς ἐπιστολῆς κατὰ τῶν Ὡριγένους δογμάτων», ἐπισκοπεύοντος τοῦ Θεοφίλου, ἅτινα ἐκθέτουν τὰς σχέσεις τοῦ Ἡρακλᾶ πρὸς τὸν Ὡριγένη. Τὸ πρῶτον ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τί δὲ εἶπω Ἡρακλᾶν καὶ Δημητρίον, τοὺς μακαρίους ἐπισκόπους, οἷους πειρασμοὺς ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ μανέντος Ὡριγένους, καὶ αὐτοῦ σχίσματα βάλλοντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὰ ἕως σήμερον ταραχὰς αὐτῇ ἐγείραντα;» Τὸ δὲ δεύτερον: «Ἀρξαμένου γὰρ αὐτοῦ — τοῦ Ὡριγένους — βλασφήμους ὀμιλίας ὀμιλεῖν, ὁ κατ' ἐκεῖνο μακαρίτης Ἡρακλᾶς ὁ ἐπίσκοπος, ὡς ἀροτῆρ καὶ ἀμπελουργὸς φιλαλήθης τοῦ τῆς ἐκκλησίας χωρίου τυγγάνων, ἐκ μέσου τοῦ καλοῦ σίτου τοῦτον ἐξέτιλεν, ὡς τοῦ πονηροῦ ζιζανίου ὄντα ἀληθῶς»²⁷.

Καὶ ὁ ἱ. Φώτιος ὀμιλεῖ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλᾶ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκδιώξεως τοῦ Ὡριγένους, ὅπως ἐπίσης καὶ διὰ τὴν τιμωρίαν, ἣν ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Θμουέως Ἀμμούν, ὅστις ἐπέτρυνεν εἰς τὸν Ὡριγένη νὰ κηρύξῃ ἐντὸς τῆς Ἐπισκοπῆς του²⁸. Τὰ αὐτὰ περὶ τῶν σχέσεων Ἡρακλᾶ καὶ Ὡριγένους λέγει καὶ Κοπτικόν τι Συναξάριον²⁹.

Αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόφιλον, τὸν καταπολεμήσαντα σφοδρῶς τὸν Ὡριγένη καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του καὶ ἀναγράφονται, τόσον αὐταὶ ὅσον καὶ αἱ λοιπαί, ὑπὸ συγγραφέων οὐχὶ συγχρόνων, ἀλλὰ μεταγενεστέρων τοῦ Ὡριγένους. Εἰς ὄρισμένα δὲ χωρία πράξεις τοῦ Δημητρίου ἀποδίδονται εἰς τὸν διάδοχόν του Ἡρακλᾶν³⁰. Πάντως, οὕτως ἢ ἄλλως, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ἡρακλᾶς ἐκράτησε μακρὰν τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν διδάσκαλόν του Ὡριγένη.

Τὸ ἴδιον φαίνεται ὅτι ἔπραξε καὶ ὁ Διονύσιος. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν ὅμως τοῦ τελευταίου «ἔστιν καὶ ἡ περὶ μαρτυρίου πρὸς τὸν Ὡριγένην γραφεῖσα»³¹, πιθανότατα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φυλακίσεως τοῦ Ὡριγένους

26. Γενναδίου Μασσαλίας, Liber de Scriptoribus Ecclesiasticis 33, ΜΑΠ 58. 1077 - 8.

27. ΜΕΠ 86¹, 961, 969. Κατὰ τινες τὸ πρῶτον ἐκ τῶν χωρίων τούτων, τὸ τοῦ Πέτρου, δὲν εἶναι γνήσιον. Χρ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἀν., σ. 86, ὑπόσημ. 4.

28. Ἐρωτήματα δέκα σὺν ἴσαις ταῖς ἀποκρίσεσι. Ἐρωτ. Θ', ΜΕΠ 104, 1229.

29. Wustenfied, Koptisch-arabische Synaxarium, II, 100 παρὰ Χρ. Παπαδοπούλου, αὐτόθι.

30. L. Duchesne, ἐνθ' ἀν., I, 357, 475.

31. Εὔσεβίου, E. L., VI, XLVI, 2, Schwartz, σ. 628. Ἐρωτόμου, De Vir. 111, 69, ΜΑΠ 23, 682.

ἐν Τύρῳ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη θὰ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐνθάρρυνσιν τοῦ Ὁριγένους, δυστυχῶς ὁμως ἀπωλέσθη. Κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Τριθεΐτην, τὸν ἐπικαλούμενον Γόβαρον, οὐτινος τὴν γνώμην διέσωσεν ὁ ἱ. Φώτιος, «Ἀλλὰ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον γράφων, ἔτι δὲ καὶ μετὰ θάνατον ἐκεῖνου πρὸς Θεότεκνον τὸν τῆς Καισαρείας Ἐπίσκοπον γράφων δι' ἐπαίνων τὸν Ὁριγένην ἄγει»³².

Ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν περιελθόντων τεμαχίων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου βλέπομεν ὅτι οὗτος ἠκολούθει εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς. Ὁ Προκοπίος ὁ Γάζης ἀναφέρει, ὅτι ὁ Διονύσιος εἰς σημεία τινα διεφώνει πρὸς τὸν Διδάσκαλόν του καὶ δὴ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας, ὁ δὲ Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης παραθέτει χωρίον προερχόμενον «ἐκ τῶν κατὰ Ὁριγένους» τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως. Πάντως, ἡ γνησιότης τῶν χειρογράφων, ἅτινα διέσωσαν τὰς γνώμας ταύτας ἀμφισβητεῖται. Τὰ γραφόμενα δὲ ὑπ' ἄλλων συγγραφέων τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Προκοπίου Γάζης καὶ τοῦ Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου³³.

Ἡ Καισαρεία τῆς Παλαιστίνης ἀπὸ τοῦ ἔτους 232 μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ὁριγένους κατέστη ἡ δευτέρα πατρις καὶ τὸ κέντρον τῆς δράσεως τοῦ ἔξ Ἀλεξανδρείας Διδασκάλου. Ὁ Ὁριγένης ἐνταῦθα ἵδρυσεν μίαν νέαν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν προσήρχοντο διὰ νὰ μαθητεύσουν νέοι ἐκ διαφόρων χωρῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ Ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι Κληρικοί.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Ὁριγένους ἀφ' ἐτέρου ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς περιφήμου καταστάσεως Βιβλιοθήκης τῆς Καισαρείας, πρὸς τὴν ὁποίαν συνδέονται καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ Μάρτυρος Παμφίλου καὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Εὐσεβίου.

Ὁ Ὁριγένης ἐν Καισαρείᾳ δὲν παρέμεινε μόνον ὁ ἄνθρωπος τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ προσέφερε τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἐρχόμενος εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τοὺς πιστοὺς διὰ τοῦ κηρύγματός του. Ἀνελάμβανε προσέτι ταξίδια πρὸς λύσιν προβλημάτων καὶ πρὸς διόρθωσιν τῶν κακοδοξιῶν. Καὶ διὰ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐπεκρινώμενος μετὰ πολλῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν καὶ φίλων του.

Εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ἔχομεν εὐτυχῶς ὑλικόν, τὸ ὁποῖον, ἐν τινι μέ-

32. Μυριόβιβλος 232, ΜΕΠ 103, 1105 - 6.

33. Προκοπίου Γάζης, Ὑπόμνημα εἰς τὴν Γένεσιν 3. Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου, Ἐκ τῶν κατὰ Ὁριγένους. Ἴδε ἀνάλυσιν τῶν γνώμῶν καὶ παραθέσιν τῶν χωρίων ἐν Ch. L. Feltz, Διονυσίου Λεῖψανα, The Letters and Other Remains of Dionysius of Alexandria, Cambridge, 1904, p. p. XXV - XXIX, 227, 199 - 200, καὶ Β. Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ μετὰ τὸν Ὁριγένην, ἔργασία δημοσιευομένη ἐν τῷ Περιοδικῷ «Ὀρθοδοξία» ΑΒ' (1967) 58 κ. ἔξ.

τροφ, διαφωτίζει τὰ ἐνταῦθα ἐκτειθέμενα σημεῖα. Ὁ Εὐσέβιος εἰς τὸ ΣΤ' βιβλίον κυρίως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς του Ἱστορίας συχνὰ ἐπανέρχεται εἰς τοὺς χρόνους τούτους. Ἴσως δὲ καὶ ὁ σύνδεσμός του πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Καισαρείας καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν ᾽Ωριγένη νὰ τὸν κάμνουν νὰ ἐκθέτη μὲ δόσιν τινὰ συναισθηματισμοῦ τὰ κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ ᾽Ωριγένους ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη.

Μεταξὺ τῶν φίλων καὶ ὑποστηρικτῶν τοῦ ᾽Ωριγένους καταλέγονται οἱ Ἐπίσκοποι: Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Θεόκτιστος, Ἱεροσολύμων Ἀλέξανδρος, Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας Φιρμιλιανὸς κ. ἄ. «Διέπρεπεν δ' ἐν τούτῳ Φιρμιλιανός, Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος, τοσαύτην εἰσάγων περὶ τὸν ᾽Ωριγένην σπουδὴν, ὡς τοτὲ μὲν αὐτὸν ἀμφὶ τὰ κατ' αὐτὸν κλίματα εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ὠφέλειαν ἐκκαλεῖσθαι, τοτὲ δὲ ὡς αὐτὸν ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν στέλλεσθαι καὶ τινὰς αὐτῷ συνδιατρίβειν χρόνους τῆς εἰς τὰ θεῖα βελτιώσεως ἕνεκα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἱεροσολύμων προεσιῶς Ἀλέξανδρος, Θεόκτιστός τε ὁ κατὰ Καισαρείαν τὸν πάντα χρόνον προσανέχοντες αὐτῷ, οἷα διδασκάλῳ μόνῳ, τὰ τῆς τῶν θεῶν γραφῶν ἐρμηνείας καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου πράττειν συνεχῶρουν»³⁴.

Ὁ Ἱεροσολύμων Ἀλέξανδρος συνεδέετο ἰδιαίτερος μετὰ τοῦ ᾽Ωριγένους, καὶ ἡ φιλία των ἐκράτει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀφ' ὅτου ἀμφότεροι ὁμοῦ ἐμαθήτευσαν ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ Σχολῇ. Οὗτος εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν πρὸς ᾽Ωριγένη λέγει: «Τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ, ὡς οἶδας, γέγονεν ἵνα ἡ ἀπὸ προγόνων ἡμῖν φιλία μὲν ἄσυλος, μᾶλλον δὲ θερμότερα ἢ καὶ βεβαιότερα. Πατέρας γὰρ ἴσμεν τοὺς μακαρίους ἐκείνους τοὺς προοδεύσαντας, πρὸς οὓς μετ' ὀλίγον ἐσόμεθα, Πάνταινον, τὸν μακάριον ἀληθῶς καὶ κύριον, καὶ τὸν ἱερὸν Κλήμεντα, κύριόν μου γενόμενον καὶ ὠφελήσαντά με, καὶ εἴ τις ἕτερος τοιοῦτος δι' ὧν σὲ ἐγνώρισα, τὸν κατὰ πάντα ἄριστον καὶ κύριόν μου καὶ ἀδελφόν»³⁵.

Ὁ αὐτὸς Ἐπίσκοπος μετὰ τοῦ Καισαρείας Θεοκτίστου ἔγραψαν δις καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον, ὑποστηρίζοντες τὸν ᾽Ωριγένη, ὡς προεδηλώθη ἐν τοῖς ἀνωτέρω.

Μαθητῆς τοῦ ᾽Ωριγένους ὑπῆρξε καὶ ὁ δεῦτερος μετὰ τὸν Θεόκτιστον διάδοχος εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Καισαρείας Θεότεκνος³⁶.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις διεζωγράφησε μὲ ἀπαράμιλλον δεξιότηχίαν καὶ

34. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XXVII, VII, V, 1. VII, XIV, Schwartz, σ. 580, 638, 668.

35. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIV, 8-9, Schwartz, σ. 550-2. Ἱερωνύμου, De Vir, III., 62, MAPI 23, 674. Χρ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, Ἱεροσόλυμα, Ἀλεξάνδρεια, 1910, σ. 53-65.

36. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VII, XIV, Schwartz, σ. 668.

παραστατικότητα τὸ ἔργον τοῦ Ὁριγένους ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Καισαρείας εἶναι ὁ Γρηγόριος, ἐκ Πόντου καταγόμενος. Οὗτος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀθηνοδώρου ἐμαθήτευσαν παρὰ τῷ Ὁριγένει ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Καισαρείας ἐπὶ μίαν περίπου πενταετίαν (233-238). Ὁ Γρηγόριος, ὅτε ἔμελλε μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐκ τῆς Σχολῆς, ἀπήγγειλε πρὸς τὸν Ὁριγένην τὸν περίφημον «Χαριστήριον» αὐτοῦ λόγον³⁷. Ὁ λόγος οὗτος καὶ ἡ πρὸς τὸν Γρηγόριον Ἐπιστολὴ τοῦ Ὁριγένους³⁸, ἀποτελοῦν πηγὰς μεγάλης ἀξίας διὰ τὸ ἔργον, τὴν μέθοδον καὶ τὸν τρόπον διδασκαλίας τοῦ Ὁριγένους³⁹, καθὼς καὶ διὰ τὰς μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν σχέσεις.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Γρηγορίου πρὸς τὸν Ὁριγένην ὥστε ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς συναντήσεώς των νὰ θεωρῆται ἡ ὄντως πρώτη καὶ τιμιωτάτη πασῶν «τῆς ὄντως ἕμολ πρώτης, τῆς τιμιωτάτης πασῶν»⁴⁰. Ὁ Ὁριγένης ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου «ἱερός ἀνὴρ»⁴¹, «θεῖος ἄνθρωπος» καὶ «φιλοσοφίας καθηγεμών», «ἐν δέ μοι φίλον ἦν καὶ ἀγαπώμενον, φιλοσοφία τε καὶ ὁ ταύτης καθηγεμών οὗτος καὶ θεῖος ἄνθρωπος»⁴², «ὁ θαυμαστός οὗτος καὶ φίλος τῶν ἀρετῶν καὶ προήγορος»⁴³, «δεινὸς ὢν ἀκροατὴς Θεοῦ καὶ συνετώτατος»⁴⁴. Ἐκ τῶν πολλῶν χαρακτηρισμῶν περὶ τοῦ Ὁριγένους λαμβάνομεν ἓνα. «Δῶρον τὸ μέγιστον οὗτος τοῦτο θεόθεν ἔχει λαβὼν καὶ μοῖραν παγκάλην οὐρανόθεν, ἐρμηνεὺς εἶναι τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων πρὸς ἀνθρώπους, συνίναί τὰ Θεοῦ ὡς Θεοῦ λαλοῦντος, καὶ διηγεῖσθαι ἀνθρώποις ὡς ἀκούουσιν ἀνθρώποι»⁴⁵. Ἀλλὰ καὶ ἡ πατρικὴ ἀγάπη τοῦ Ὁριγένους διαφαίνεται διὰ μέσου τῆς μικρᾶς Ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Γρηγόριον, τῆς διασωθείσης μέχρις ἡμῶν, ὅπου ὁ Ὁριγένης καλεῖ αὐτὸν «Κύριον σπουδαιότατον καὶ αἰδεσιμώτατον υἱὸν» καὶ «κύριον υἱόν»⁴⁶.

37. Εὔσεβίου, E. I., VI, XXX, Schwartz, σ. 584. Ἰερωνόμου, De Vir. Ill., 65, ΜΑΠ 23, 676. Γρηγορίου Νεοκαισαρείας, Χαριστήριος Λόγος, ἔκδ. P. Koetschau, Freiburg J. B. - Leipzig, 1894, Ἐγγραφή περὶ τὸ 238.

38. P. Koetschau, σ. 40-44. Ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη ἐγγραφή μετὰ τὸν Χαριστήριον, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 238-243. J. Quasten, ἔνθ' ἀν., II, 73.

39. Β. Θ. Σταυρίδου, Θεολογικὴ Ἐκπαίδευσις ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ Σχολῇ, σ. 60-87.

40. Χαριστήριος Λόγος, VI, 73, P. Koetschau, σ. 14.

41. Αὐτ., IV, 40, V, 63, P. Koetschau, σ. 9-13.

42. Αὐτ., VI, 84, P. Koetschau, σ. 17.

43. Αὐτ., XII, 147, P. Koetschau, σ. 28.

44. Αὐτ., XV, 174, P. Koetschau, σ. 33.

45. Αὐτ., XV, 181, P. Koetschau, σ. 34.

46. Ἐπιστολὴ Ὁριγένους πρὸς Γρηγόριον Θαυματουργόν, I, 4, P. Koetschau, σ. 40, 43.

Ὁ Γρηγόριος ἀνδείχθη Ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας, ὁ δὲ ἀδελφός του ἐτέρας πόλεως τῶν κατὰ τὸν Πόντον παροικιῶν. Ἡ ἐκτίμησις των πρὸς τὸν Ὁριγένη ἐσυνεχίσθη μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Διδασκάλου των καὶ πέραν τούτων.

Ὁ Ὁριγένης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συνέγραψε δύο ἀπὸ τὰς καλλιτέρας αὐτοῦ μελέτας, ἔνθα διαφαίνεται ὁ Ἐκκλησιαστικὸς αὐτοῦ ζῆλος καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν προσευχὴν καὶ τὸ Χριστιανικὸν μαρτύριον. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι: 1) Τὸ περὶ Εὐχῆς (233 - 4) καὶ 2) Εἰς Μαρτύριον Προτρεπτικὸς (235). Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων του συνέβαλλε κατὰ πολὺ ὁ φίλος αὐτοῦ Ἀμβρόσιος, ὁ ὁποῖος διέθετε τὰ ἀναγκαῖα καὶ παρῴρα τὸν Ὁριγένη εἰς τὸ ἔργον τοῦτο⁴⁷.

Ὁ Εὐσέβιος εἶχε κάμει μίαν Συλλογὴν ἐξ ἑκατὸν περίπου Ἐπιστολῶν τοῦ Ὁριγένους, τὰς ὁποίας ἠδυνήθη νὰ συλλέξη. Σήμερον, δυστυχῶς, ἐλάχιστα ἐκ τούτων διεσώθησαν. Κατὰ τὸ παρὸν στάδιον τῆς δράσεως τοῦ Διδασκάλου φαίνεται ὅτι ἤρχισαν νὰ νοθεύονται τὰ συγγράμματά του καὶ νὰ ἐγείρονται ἀμφιβολίαι κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τούτου «γράφει δὲ καὶ Φαβιανῶ τῷ κατὰ Ρώμην ἐπισκόπῳ ἐτέροις τε πλείστοις ἀρχουσιν ἐκκλησιῶν περὶ τῆς κατ' αὐτὸν Ὀρθοδοξίας»⁴⁸, καὶ στέλλει τὴν πρὸς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φίλους του Ἐπιστολὴν, εἰς τὴν ὁποίαν παραπονεῖται διὰ τὴν νόθευσιν τῶν συγγραμμάτων του⁴⁹. Ἐκτὸς τῆς πρὸς τὸν Γρηγόριον Ἐπιστολῆς, διεσώθη καὶ μία ἄλλη ἀπαντητικὴ πρὸς τὸν Ἰούλιον τὸν Ἀφρικανόν⁵⁰.

Ὁ Ὁριγένης κατὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμίνου διωγμὸν (235 - 238) κατέφυγεν εἰς τὴν Καισάρειαν Καππαδοκίας παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ Ἐπισκόπῳ Φιριμιλιανῶ⁵¹. Τὸ 239 ἢ 240 ἤλθεν εἰς Νικομήδειαν⁵², διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν φίλον του Ἀμβρόσιον, μόλις ἐξεληθόντα ἐκ τῆς φυλακῆς. Ἐκεῖθεν ἐπισκέφθη τὰς Ἀθήνας⁵³, ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Καισάρειαν. Κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τὸν Ἐπίσκοπον Βόστρων Βήρουλλον καὶ ἄλλους αἱρετικούς⁵⁴.

47. Εὐσέβιου, Ε. I., VI, XVIII, 1. XXIII, 1 - 2, Schwartz, σ. 556, 568 - 570. Ἐπιφανίου, Πανάριον, 64, 3, K. Holl, σ. 405 - 408.

48. Εὐσέβιου, Ε. I., VI, XXXVI, 3 - 4, Schwartz, σ. 590 - 2.

49. Ρουφίνου, Liber de adulteratione librorum Origenis, ΜΕΠ 17, 615 - 632. Ἰερωνύμου, Apologia adversus libros Lufini, II, 18, ΜΑΠ 23, 440 - 2. Ἐπ. 84 ad Pammachium et Ocean, 10, ΜΑΠ 23, 751.

50. ΜΕΠ 11, 41 - 85.

51. Ἰερωνύμου, De Vir. III., 54, ΜΑΠ 23, 666.

52. Ἐπ. πρὸς Ἰούλιον τὸν Ἀφρικανόν 1, ΜΕΠ 11, 48 - 49.

53. Εὐσέβιου, Ε. I., VI, XXXII, 2, Schwartz, σ. 586.

54. Εὐσέβιου, Ε. I., VI, XXXIII, XXXVII, XXXVIII, Schwartz, σ. 588. 592 - 4.

Κατὰ τὸν ἐπὶ Δελίου διωγμὸν (250) συνελήφθη καὶ ὑπέφερε τὰ πάνδεια. «Τὰ μὲν οὖν Ὁριγένει κατὰ τὸν διωγμὸν συμβάντα οἷα καὶ ὄσα, καὶ ὁποίας ἔτυχον τελευτῆς, τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐφαμίλλως τάνδρι πανστρατιᾷ παραταξαμένου πάση τε μηχανῇ καὶ δυνάμει κατ' αὐτοῦ στρατηγήσαντος παρὰ πάντας τε τοὺς τηρικὰδε πολεμηθέντας διαφερόντως ἐπισκήψαντος αὐτῷ, οἷά τε καὶ ὄσα διὰ τὸν Χριστοῦ λόγον ὁ ἀνὴρ ὑπέμεινεν, δεσμὰ καὶ βασάνους τὰς κατὰ τοῦ σώματος τὰς τε ὑπὸ σιδήρω καὶ μυχοῖς εἰρκτῆς τιμωρίας, καὶ ὡς ἐπὶ πλείσταις ἡμέραις τοὺς πόδας ὑπὸ τέσσαρα τοῦ κολαστηρίου ξύλου παραταθεὶς διαστήματα, πυρός τε ἀπειλὰς καὶ ὄσα ἄλλα πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἐπενεχθέντα καρτερῶς ἤνεγκεν, οἴου τε τὰ κατ' αὐτὸν ἔτυχεν τέλους, μηδαμῶς αὐτὸν ἀνελεῖν παντὶ σθένει τοῦ δικαστοῦ φιλονείκως ἐνστάντος, ὁποίας τε μετὰ ταῦτα καταλείπει φωνὰς καὶ αὐτὰς πλήρεις τοῖς ἀναλήψεως δεομένοις ὠφελείας, πλείσται ὄσαι τάνδρός ἐπιστολαὶ ἀλληθῆς ὁμοῦ καὶ ἀκριβῆς περιέχουσιν»⁵⁵.

Ἐπέζησεν ὁμοῦ τοῦ διωγμοῦ, ἀφοῦ ὠμολόγησε τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς Χριστόν, καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγα ἔτη, τὸ 254 ἢ 255, ἐντὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας εὐρισκόμενος, ἑβδομηκοντούτης περιῖπου τὴν ἡλικίαν ἐν Τύρῳ⁵⁶. Κατὰ τὸν Καθολικὸν Ἱστορικὸν Duchesne, «Ὅχι ἦτρον παραμένει βέβαιον ὅτι ὄχι μόνον ὁ Ὁριγένης ἀπέθανεν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας εὐρισκόμενος, ἀλλ' ὅτι ἡ διδασκαλία του, παρὰ τὴν ἔκκληξιν, τὴν ὁποίαν ἦτο δυνατόν νὰ ἐγείρη ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, οὐδέποτε ἐγένετο, ἐφ' ὅσον ἔζη οὗτος, τὸ ἀντικείμενον μιᾶς ἐπισήμου καταδίκης»⁵⁷.

3. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὁριγένους μέχρι τέλους τοῦ Γ' αἰῶνος.

Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ἡ Σχολὴ τῆς Καισαρείας ἐσυνέχισε κανονικῶς νὰ λειτουργῇ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὁριγένους. Ἡ ἱστορία τοῦλάχιστον δὲν διέσωσεν ὀνόματα διδασκάλων, οἵτινες νὰ διεδέχθησαν τὸν πρῶτον εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται ἢ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ Βιβλιοθήκη, ἢ ὁποία ἀνάγει τὴν ἀρχὴν της εἰς τὸν Ὁριγένην, καὶ ὅτι ἡ μέθοδος καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Διδασκάλου παρέμεινον εἰς τοὺς ἐν τῇ Σχολῇ μορφωθέντας, εἴτε καὶ εἰς ὄσους ἤρχοντο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὰ συγγράμματα τούτου, ὡς ὁ Πρεσβύτερος Πάμφιλος καὶ ὁ Εὐσέβιος.

Ἄφ' ἑτέρου, μία ἄλλη Σχολὴ ἐσυνέχισε τὴν κανονικὴν πορείαν της,

55. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XXXIX, 5, Schwartz, σ. 594-6.

56. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VII, I, Schwartz, σ. 636. Ἱερωνύμου, De Vir, III, 54, ΜΑΠ 23, 668. Ἐπιφανίου Πανάριον, 64, 3, K. Holl, σ. 406.

57. Ἐνθ' ἂν, I, 358.

μεταλαμπαδεύουσα εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ μαθητευομένους τὰς ἀρχὰς τῶν μεγάλων αὐτῆς Διδασκάλων: τοῦ Πανταίνου, τοῦ Κλήμεντος, τοῦ Ἡρακλᾶ, τοῦ Διονυσίου καὶ πρὸ πάντων τοῦ Ὠριγένους. Ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Σχολή, καὶ μετὰ τὸν Διονύσιον, ἀριθμεῖ εἰς τὸν κατόλογόν της ἀρκετὰ ὀνόματα Διδασκάλων. Οὕτω, μέχρι τέλους τοῦ Γ' αἰῶνος συναντῶμεν τὰ ὀνόματα τοῦ Θεογνώστου, τοῦ Πιερίου, τοῦ Ἀχιλλᾶ καὶ τοῦ Σεραπίωνος⁵⁸.

Ὁ μ. Ἀθανάσιος ὀνομάζει τὸν Θεόγνωστον «θεομάσιον καὶ σπουδαῖον ἄνδρα» καὶ «ἄνδρα λόγιον»⁵⁹ καὶ κατατάσσει τοῦτον εἰς τὴν χορείαν τῶν Ὀρθοδόξων Πατέρων. Ὁ ἱ. Φώτιος δίδει εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ «ἐξηγητοῦ»⁶⁰, καὶ ἀνευρίσκει εἰς τὰς «ὑποτυπώσεις» τοῦ Ὠριγενιστικῆς κακοδοξίας. Κατὰ τὸν ἱ. Φώτιον, τὸ δογματικὸν τοῦτο ἔργον περιελάμβανεν ἑπτὰ βιβλία, ὅπου ἐθίγοντο τὰ θέματα περὶ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τῶν Ἀγγέλων καὶ Δαιμόνων, τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Δημιουργίας, ἠκολούθει ἐν πολλοῖς τὸ «Περὶ Ἀρχῶν» τοῦ Ὠριγένους καὶ ἐξέθετο Ὠριγενιστικῆς τινος κακοδοξίας, τὸν Υἱὸν ὡς κτίσμα, λεπτὰ σώματα εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς δαίμονας καὶ «ὅτι τὸν Υἱὸν φανταζόμεθα ἄλλοτε ἐν ἄλλοις τόποις περιγραφόμενον, μόνη δὲ τῇ ἐνεργείᾳ μὴ περιγραφόμενον».

Περιφανῆς λόγῳ τῆς διδασκαλίας, τοῦ κηρύγματος, τοῦ βίου καὶ τῆς ἐν γένει δράσεώς του, κατέστη ὁ μετὰ τὸν Θεόγνωστον Διευθυντῆς τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς Πρεσβύτερος Πιέριος. Διὸ καὶ ἐκλήθη νέος Ὠριγένης. «Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον δ' αὐτὸν ἐλάσαι λέγουσι φιλοπονίας καὶ εὐφυίας καὶ τῆς ἐν πλήθειν ὀμιλίας, τέρψιν παρέχειν σὺν ὠφελείᾳ, ὥστε καὶ νέον ὀνομασθῆναι Ὠριγένην' ἦν γὰρ τότε ἐν τοῖς ἀξιολογωτάτοις Ὠριγένης. Διαλεκτικὴν δὲ καὶ ρητορικὴν αὐτὸν φασιν ἀσκηθῆναι, καὶ ἐγκρατείας δὲ καὶ ἐκουσίου πτωχείας ἐραστὴν γενέσθαι»⁶¹.

Ὁ ἱ. Φώτιος ἀναφέρει σύγγραμμά του ἐκ 12 βιβλίων. Ὁ ἴδιος Πατήρ, ὅπως καὶ ὁ Φίλιππος ὁ Σιδίτης, ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν λόγους. Ὁ ἱ. Φώτιος ἀνευρίσκει εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πιερίου Ὠριγενιστικῆς κακοδοξίας, ὅπως, τὴν προϋπαρξιν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος εἰς τὸν Πατέρα. Μαθητῆς τοῦ Πιερίου ὑπήρξεν ὁ Πάμφιλος.

Ὁ Εὐσέβιος ὡς Διδάσκαλον ἐν τῇ Σχολῇ ταῦτοχρόνως πρὸς τὸν Πρε-

58. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ μετὰ τὸν Ὠριγένην, ἐνθ' ἄν. 59. Ἐπ. 4 πρὸς Σεραπίωνα 9, ΜΕΠ 26, 649. Ἐπ. «Ὅτι ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος...», 25, ΜΕΠ 25, 460.

60. Μυριόβιβλος, 106, ΜΕΠ 103, 373 - 6.

61. Φωτίου, Μυριόβιβλος, 119, 118, ΜΕΠ 103, 396-401. Εὐσέβιου, Ε. Ι., VII, XXXII, 26, 27, 30, Schwartz, σ. 728, 730. Ἰερωνύμου, De Vir. Ill., 76, ΜΑΠ 23, 686.

σβύτερον Πιέριον ὀνομάζει καὶ τὸν Πρεσβύτερον Ἀχιλλᾶν⁶². Ὁ δὲ Σιδίτης εἰς τὸν Κατάλογόν του⁶³ μετὰ τὸν Θεόγγωστον φέρει ὡς Διδάσκαλον ἐν τῇ Σχολῇ τὸν Σεραπίωνα, πρόσωπον ἄγνωστον ἀλλαχόθεν.

Περὶ τῶν κακοδοξῶν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Θεογγώστου καὶ τοῦ Πιερίου ὁμιλεῖ μόνον ὁ ἱ. Φώτιος. Πατέρες πολὺ ἀρχαιότεροι τούτου, ὡς ὁ Ἱστορικὸς Εὐσέβιος, ὁ μ. Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Κατάλογος Φιλίππου τοῦ Σιδίτου οὐδὲν σχετικὸν ἀναφέρουν. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὑπάρχουν δύο πιθανότητες: α') ὅτι πράγματι τὰ ἔργα ταῦτα περιελάμβανον, ὅτε ἐγράφησαν, τὰς ρηθείσας κακοδοξίας ἢ β') ὅτι εἶχον νοθευθῆ καὶ ὡς τοιαῦτα περιήλθον εἰς γνῶσιν τοῦ ἱ. Φωτίου.

Β'. Η Α΄ ΦΑΣΙΣ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΙΔΩΝ (ΑΡΧΑΙ Δ΄ ΑΙΩΝΟΣ)

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἡ διδασκαλία καὶ ἡ μέθοδος τοῦ Ὠριγένους ἀρχίζουσι νὰ ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον συζητήσεων καὶ ἐρίδων. Ἐμφανίζονται δύο μερίδες: ἡ τῶν Ἀντιωριγενιστῶν καὶ ἡ τῶν Ὠριγενιστῶν⁶⁴. Ἡ παρακολούθησις τῶν σκέψεων τῶν ἀνηκόντων εἰς ἀμφοτέρας τὰς παρατάξεις θὰ καταδείξῃ τὴν μορφήν τῶν ἐρίδων καὶ τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν ἐκατέρωθεν παρουσιασθέντων ἐπιχειρημάτων. Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο θὰ συμπεριληφθοῦν καὶ αἱ γνῶμαι Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, οἵτινες ἔζησαν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα.

1. Οἱ Ἀντιωριγενισταί.

Πρῶτος, ὅστις κατεπόλεμησε δοξασίας τινὰς τοῦ Ὠριγένους ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς φέρεται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ συγγραφέων ὁ Πέτρος ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας καὶ Μάρτυς (;—311). Οὗτος, κατὰ τὰς πληροφορίες Φιλίππου τοῦ Σιδίτου, διετέλεσε καὶ Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Σχολῆς⁶⁵. Ὁ Εὐσέβιος, ὁμιλῶν ἐπαινετικώτατα περὶ τῆς Ἐπισκοπικῆς αὐτοῦ δράσεως⁶⁶, οὐδὲν λέγει περὶ τῶν ἰδεολογικῶν αὐτοῦ ἀντιλήψεων ἀπέναντι

62. E. I., VII, XXXII, 30, Schwartz, σ. 730.

63. Dodwell, Dissertationes in Irenæum, Oxford, 1689, p. 488.

64. Β. Στεφανίδου, ἐνθ' ἀν., σ. 115-6. A. d'Als, Origenisme, Dictionnaire Apologétique de la Foi Catholique, III Paris, 1926, 1228-1250. (Möllert) Bonwetsch, Origenistisches Streitigkeiten, Realencyklopädie für Protestantische Theologie und Kirche, XIV, Leipzig, 1904, 489-493. G. Fritz, Origenisme, D. T. C., XI², Paris, 1932, 1565-1588. W. R. Inge, Alexandrian Theology, p. cit., E. V. Ivankov, Zur Geistesgeschichtlichen Einordnung des Origenismus, Byzantinische Zeitschrift 44 (1951) 291-303. C. C. Richardson, The Condemnation of Origen, Church History 6 (1937) 50-64.

65. ἐνθ' ἀν.

66. E. I., VII, XXXII, 31. VIII, XIII, 7. IX, VI, 2-4. Schwartz, σ. 730. 772-4. 812.

τοῦ ᾽Ωριγένους. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Πέτρου διεσώθησαν, δυστυχῶς, ἐλάχιστα τεμάχια⁶⁷. Εἰς αὐτὰ καταπολεμεῖται ἡ περὶ προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν κακοδοξία τοῦ ᾽Ωριγένους, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ περὶ ὑποτάξεως τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα διδασκαλία, χωρὶς νὰ κατονομάζηται ὁ ᾽Ωριγένης.

«Ὡστε οὐκ ἐνδέχεται πρὸ σωματῶν ἐν οὐρανῷ ἁμαρτάνειν ψυχάς, μηδὲ ὅλως πρὸ σωματῶν ὑποστάσας. Τὸ γὰρ μάθημα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς ἐστὶ φιλοσοφίας, ξένης καὶ ἀλλοτριᾶς οὐσης τῶν ἐν Χριστῷ εὐσεβῶς θελούντων ζῆν»⁶⁸.

«... ὁ μονογενὴς Υἱός, καὶ Λόγος ὁ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι συναϊδιος, καὶ ὁμοούσιος κατὰ τὴν θεότητα, ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστός, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων κατὰ σάρκα τεχθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου, καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθεις, καὶ τοῖς ὁμοουσίοις κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς συναναστραφεὶς»⁶⁹.

Εἰς δὲ τὸ περὶ Ἀναστάσεως ἔργον του, τοῦ ὁποῖου διεσώθησαν 7 ἀποσπάσματα συριστί, ὁ Πέτρος ὑποστηρίζει τὴν ταυτότητα τῶν ἐν τῇ Ἀναστάσει σωματῶν πρὸς τὰ ἐπὶ γῆς ὑπάρξαντα κατὰ τῆς ἀντιθέτου διδασκαλίας τοῦ ᾽Ωριγένους⁷⁰. Εἰς τὴν ἀμφιβαλλομένην Μυσταγωγίαν τοῦ Πέτρου, ὁ ᾽Ωριγένης καλεῖται ὑπ' αὐτοῦ «μανεῖς, βάλλον σχίσματα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὰ ἕως σήμερον ταραχὰς αὐτῇ ἐγείραντα». Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς παρακατιῶν συγκαταριθμεῖ τὸν Πέτρον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀποκηρυξάντων τὸν ᾽Ωριγένη. «Πῶς τοίνυν δύναται τις τῶν εὐ φρονούντων ἐναντιοῦσθαι τοῖς κατὰ ᾽Ωριγένους εἰρημένοις παρὰ τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Πέτρου; ὅστις τὸν καλὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀναδεξάμενος ἀγῶνα, οὐ μόνον ἀπεκλήρυσεν ᾽Ωριγένην καὶ τὰ μυστὰ αὐτοῦ δόγματα, ἀλλὰ καὶ μαρτυρεῖ ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ ἅγιοι πατέρες πολλοὺς ὑπέμειναν πειρασμοὺς ἀπὸ τῆς ἐκείνου φρενοβλαβείας»⁷¹.

67. MEI 18, 468 - 522. R o u t h, Reliquiæ Sacræ², IV, 21 - 82. C. Schmidt, Fragmente einer Schrift des Martyrer-bischofs Petrus von Alexandria, (Texte und Untersuchungen .. - T. U.) Leipzig, 1901. W. E. C r u m, Texts attributed to Peter of Alexandria edited and translated, Journal of Theological Studies 4 (1902 - 3) 387 - 397. L. B. R a d f o r d, Three Teachers of Alexandria, Theognostus, Pierius, and Petrus, Cambridge, 1908.

68. Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου «περὶ τοῦ μηδὲ προϋπάρχειν τὴν ψυχὴν, R o u t h, αὐτ., σ. 49 - 50.

69. MEI 18, 517. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Εἰθραῖμ Ἀντιοχείας, παρὰ Φωτίῳ, ὁ Πέτρος κατατάσσεται εἰς τὴν χορείαν τῶν Ὁρθοδόξων Πατέρων. «Ὅτι δὲ δύο φύσεων ἔνωσιν καὶ μίαν ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον ἐν ὁμολογεῖν τοῦ ὁρθοῦ φρονήματός ἐστι καὶ τῶν πατέρων κήρυγμα, Ἰωάννης μὲν ὁ Χρυσόστομος... μαρτυρεῖ... Ἀλλὰ καὶ Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυς. Μυριόβιβλος, 229, MEI 103, 993 - 6.

70. J. Q u a s t e n, ἐνθ' ἄν., σ. 115.

71. Λόγος κατὰ ᾽Ωριγένους, MEI 86¹, 961.

Συστηματικώτερος εις τὸν κατὰ τοῦ Ὁριγένους ἀγῶνα ἀνεδείχθη ὁ Μεθόδιος Ἐπίσκοπος Ὀλύμπου (τέλος τοῦ Γ' αἰῶνος - 310 - 1)⁷². Ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου δι' εὐνοήτους λόγους τὸν ἀγνοεῖ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ Ἱστορίαν. Ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Ρουφίνος μνημονεύουν αὐτόν. Ὁ Ἱστορικὸς Σωκράτης τὸν ἐλέγχει. Οἱ Ἀντιωριγενισταί, ὡς ὁ ἱ. Ἐπιφάνιος, ὁ Εὐστάθιος ὁ Ἀντιοχείας, κάμνουν εὐφημον μνεῖαν τοῦ ὀνόματός του, χρησιμοποιοῦντες συνάμα καὶ τὰ κατὰ τοῦ Ὁριγένους ἐπιχειρήματά του. Ὁ δὲ ἱ. Φώτιος, ὡς καὶ ὁ Ἐπιφάνιος διέσωσαν ἀρκετὰ τεμάχια ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Μεθοδίου.

Καὶ ὁ Μεθόδιος, ὡς καὶ ὁ Ὁριγένης, ἐμορφώθη εἰς τὰ νάματα τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἦρύτεο ὄχι μόνον τὰς ἰδέας καὶ τὰ νοήματα τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ προσεπάθει νὰ μιμηθῆ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος τοῦ φιλοσόφου ἐκείνου. Καθὼς καὶ ὁ Ὁριγένης, δὲν ἀπέρριπτε τὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, «ἀλλ' ἤθελεν αὐτὴν ὄχι ὡς μέσον συμπληρώσεως διὰ νέων στοιχείων καὶ ἀλλοιώσεως τῆς παραδεδομένης Χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ὡς μέσον διασαφήσεως καὶ συνδέσεως αὐτῆς»⁷³. Ἐφήμοζεν ἐπίσης καὶ τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον, μολοντί ἔν τινι μέτρῳ ἠσπάζετο καὶ ἀντιλήψεις χιλιαστικὰς⁷⁴.

Κατὰ τὰς διασωθείσας πληροφορίας καὶ συμφώνως πρὸς τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν περιελθόντων ἔργων του, φαίνεται, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἔτρεφεν ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμὸν πρὸς τὸν Ὁριγένη, καὶ ὅτι διετήρει πάντοτε τὸν θαυμασμὸν τοῦτον πρὸς τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦλάχιστον ἔργον τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Διδασκάλου, ἀλλ' ὅτι ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ καταπολεμῆ πεπλανημένας τινὰς δοξασίας τοῦ Ὁριγένους. Ὁ Εὐσέβιος εἰς τὸ ΣΓ' βιβλίον τῆς Ἀπολογίας τοῦ Ὁριγένους, καθ' Ἱερώνυμον, ἔλεγε, «πῶς ὁ Μεθόδιος τολμᾷ τῶρα νὰ γράψῃ κατὰ τοῦ Ὁριγένους, αὐτὸς ὅστις ὠμίλει μὲ τοιοῦτον θαυμασμὸν περὶ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ὁριγένους;»⁷⁵ Ὁ δὲ Σωκράτης ἀντιστρέφει τοὺς ὅρους. «Μεθόδιος μὲν σὺν πολλὰ καταδραμῶν τοῦ Ὁριγένους, ὕστερον ὡς ἐκ παλινωδίας θαυμάζει τὸν ἄνδρα ἔν τῷ διαλόγῳ, ᾧ ἐπέγραψε Ἐνωῶνα». Ὁ αὐτὸς Ἱστορικὸς ἀριθμεῖ τέσσαρας ἐχθροὺς τοῦ Ὁριγένους: τὸν Μεθόδιον, τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας, τὸν Ἀπολιναρίον καὶ τὸν Θεόφιλον. «Αὕτη τῶν κακολόγων τετρακτύς,

72. ΜΕΠ 18, 9-408. G.N. B o n w e t s c h, Methodius (ἐκδ. Βερολίνου), Leipzig, 1917, Die Theologie des Methodius von Olympus, Berlin, 1903. A. V a i l l a n t, Patrologia Orientalis, 22, 5. J. Farges, Les Idées morales et religieuses de Méthode d'Olympe, Paris, 1929.

73. Β. Σ τ ε φ α ν ἰ δ ο υ, ἐνθ' ἀν., σ. 115, 116.

74. Συμπόσιον τῶν Δέκα Παρθένων ἢ περὶ Ἀγνείας, 9, 1, 5. ΜΕΠ 18, 176-180, 188-192.

75. Apologia adversus libros Rufini, I, 11. ΜΑΠ 23, 405-6.

οὐ κατὰ ταῦτον ἐλθόντες, τὸν ἄνδρα διέβαλλον»⁷⁶. Εἰς τὸν ἀγῶνά του τοῦτον ὁ Μεθόδιος, χρησιμοποιοῦν ἐνίοτε ἐπίθετά τινα ὑποτιμητικά διὰ τὸν Ὡριγένη, ὡς «κένταυρον», «ἡλίθιον», προσπαθεῖ νὰ ἀντιπαραταχθῇ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἰδίου πρὸς αὐτὸν ἐπιπέδου. Στηριζόμενος ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως ἐκφράζει τὴν ἀνάλογον Ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν. Εἰς ὠρισμένα σημεῖα ὁμοῦ καὶ αὐτὸς παρουσιάζει ἀσάφειάν τινα καὶ σύγχυσιν⁷⁷.

Ὁ Μεθόδιος καταπολεμεῖ τὰς Ὡριγενιστικὰς δοξασίας περὶ αἰωνίας δημιουργίας ἢ ἀδιότητος τοῦ κόσμου, περὶ προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν καὶ ἐγκλείσεως αὐτῶν ἐν τοῖς σώμασιν ὡς ἐν φυλακῇ καὶ τὴν πνευματικὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων διδασκαλίαν. Ἐλέγχει δηλ. τὰς κοσμολογικάς, ἀνθρωπολογικάς, ψυχολογικάς καὶ ἐσχατολογικάς δοξασίας τοῦ Ὡριγένους⁷⁸. Ὁ ἔλεγχος οὗτος γίνεται ἐκτενῶς καὶ μετὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων εἰς τὰ ἔργα του περὶ Αὐτεξουσίου, περὶ Ἀναστάσεως καὶ περὶ τῶν Γεννητῶν. Ὁ Ἱερώνυμος μετὰ τῶν κατὰ τοῦ Ὡριγένους ἔργων περιλαμβάνει καὶ τὸ ἀπολεσθὲν περὶ Πυθωνίσσης⁷⁹.

Εἰς τοὺς Ὡριγενιστικοὺς ἀγῶνας καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν Ἀντιωριγενιστῶν μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Μεθοδίου⁸⁰.

Τὸν Μεθόδιον εἰς τὸν ἀγῶνά του κατὰ τοῦ Ὡριγένους ἠκολούθησεν ὁ Εὐστάθιος ὁ Ἀντιοχείας (β' ἡμισὺ τοῦ Γ' αἰῶνος - πρὸ τοῦ 337), ὅστις συνέγραψε τὸν «Κατὰ Ὡριγένους εἰς τὸ τῆς Ἐγγαστριμύθου θεώρημα διαγνωστικόν»⁸¹. Εἰς τὸ διασωθὲν τοῦτο ἔργον ὁ Εὐστάθιος καταφέρεται κατὰ τῆς χρήσεως τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου τοῦ Ὡριγένους, διὰ τῆς ὁποίας ὁ τελευταῖος διέστρεψε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἔσπειρε τὸν σπόρον τῶν κακοδοξιῶν. «Ἄπαντα μὲν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐκ τῶν ὀνομάτων ἀλληγορῶν, ἀναίρει τὰς τῶν πραγμάτων ὑποθέσεις». «Ἄλλ' ὅτι μὲν ἅπαντα τροπολογίας ἀνέτρεψε, καὶ τὰ τῆς κακοδοξίας ἔσπειρεν ἕκασταχοῦ σπέρματα, ῥᾶν ἔστιν ἰδεῖν ἄνω δὲ καὶ κάτω ταῦτολογῶν ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην ἀμέτρῳ φλυαρίᾳ»⁸².

Τὸ παράδοξον ὁμοῦ διὰ τὸν Εὐστάθιον εἶναι ὅτι, διὰ τῆς χρήσεως

76. E. I., VI, 13, MΕΠ 67, 701 - 4.

77. MΕΠ 18, 333, 340, 344. Fliche et Martin, op. cit., II, 384. H. Lietzmann, op. cit., III, 171 - 2.

78. Δ. Σ. Παλάνου, ἔνθ' ἄν., σ. 182. Κ. Ι. Λογοθέτου, Ἡ Φιλοσοφία τῶν Πατέρων καὶ τοῦ Μέσου Αἰῶνος, 2 τόμοι, Ἀθήναι, 1930, I, 133 - 5. Ἱ. Χοῦβερε, κατὰ μετάφρ. Ἱ. Μοσχάκη, Ἡ Φιλοσοφία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι, 1388, σ. 198. H. A. Wolfson, The Philosophy of the Church Fathers, v. I, Faith, Trinity, Incarnation, Cambridge, 1956.

79. De Vir. Ill., 83, MΑΠ 23, 692.

80. G. Fritz, ἔνθ' ἄν., στ. 1565.

81. MΕΠ 18, 613 - 674.

82. Κατὰ Ὡριγένους, XXII, MΕΠ 18, 657, 660.

τῆς αὐτῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου καταπολεμεῖ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ὁριγένους περὶ τῆς Ἐγγαστριμύθου⁸³. Ἡ πολεμικὴ τοῦ Εὐσταθίου κατὰ τοῦ Ὁριγένους εἶναι μᾶλλον ἡπία καὶ περιορίζεται εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν τομέα. Ὁ Ὁριγένης ὀνομάζεται ὑπ' αὐτοῦ εἰρωνικῶς, «κομψός», «βέλτιστος δογματιστής», «δογματιστής», «ὁ μεγαληγός», «ὁ πάσας οἰόμενος εἶδέναι τὰς Γραφάς», «ὁ πολυῖστωρ», «ὁ πολύφημος», «ἀνοητότερος ἀνδρῶν»⁸⁴. Ὁ δὲ Μεθόδιος, ὁ καταπολεμήσας τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν σωματῶν Ὁριγενιστικὴν διδασκαλίαν «ὁ τῆς ἀγίας ἄξιος μνήμης»⁸⁵. Ἐν τῷ Εὐσταθίῳ βλέπομεν καὶ τὰς τάσεις τῆς Σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας, ἡ ὁποία ἐν τῇ Ἐξηγήσει τῶν Γραφῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀλληγορικὴν τοῦ Ὁριγένους καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, ἠκολούθει τὴν γραμματικοῦστορικὴν ἐρμηνείαν.

Ἐπέρμαχοι τῆς αὐτῆς ἐρμηνείας καὶ πολέμιοι τῆς μεθόδου τοῦ Ὁριγένους ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ συγγραφεῖς, ἀνήκοντες εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας, ὡς ὁ Διδώωρος ὁ Ταρσοῦ (325-390/4) καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας (350-428)⁸⁶. Ὁ Διδώωρος ὁ Ταρσοῦ συνέγραψεν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ «Περὶ διαφορᾶς θεωρίας καὶ ἀλληγορίας» ἔργον του, καθὼς μνημονεύει ὁ Σουΐδας⁸⁷, ὁ δὲ Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας τὸ «Περὶ Ἀλληγορίας καὶ ἱστορίας κατὰ Ὁριγένους», ὡς ἀναφέρει ὁ Ἐπίσκοπος Ἐρμιανῆς (πόλεως Λυβικῆς) Φακοῦνδος⁸⁸. Κατὰ τοῦ Ὁριγένους ἔγραψε καὶ ὁ Ἀπολιναρίου ὁ Λαοδικεῖας (310-390)⁸⁹.

Ὁ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀγὼν κατὰ τοῦ Ὁριγένους γίνεται ὑπὸ προσώπων, κατεχόντων βεβαίως Ἐκκλησιαστικὰς θέσεις, δὲν λαμβάνει ὅμως χροιάν Ἐκκλησιαστικὴν. Οἱ ἐναντίοι πρὸς αὐτὸν προσπαθοῦν νὰ σατυρίσουν τὸ πρόσωπον, τὰς γνώσεις καὶ ἀντιλήψεις αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦντες ἐκφράσεις ὑποτιμητικὰς. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν περιορίζεται εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν τομέα καὶ ἔχει μορφήν μᾶλλον ἀκαδημαϊκὴν.

83. Αὐτ., XXI, ΜΕΠ 18, 656.

84. Κατὰ Ὁριγένους, III, VII, IX, XX, XXI, XXIII, XXIV, ΜΕΠ 18, 617, 624, 629, 653, 656, 660, 661.

85. Αὐτ., XXII, ΜΕΠ 18, 660.

86. H. de L u b a c, Histoire et l'Esprit, L'Intelligence de l'Écriture d'après Origène, Paris, 1950, σ. 23-25. Β. Ἀ ν τ ω ν ι ἄ δ ο υ, Ἐγγεμίδιον Ἱ. Ἐρμηνευτικῆς, ΚΠολις, 1921, σ. 24.

87. Σουΐδα, Λεξικόν, I, 100. ΜΕΠ 33, 1561-1628. P. de L a g a r d e, Analecta Syriaca, Leipzig, 1858.

88. Pro defensione trium capitulorum, 3, 6, ΜΑΠ 67, 602.

89. Ἱερωνόμου, De Vir. Ill., 104. ΜΑΠ 23, 701-3. Σωκράτους, Ε. I., VI, 13, ΜΕΠ 67, 701-4.

2. Οἱ θαυμασταὶ τοῦ ᾽Ωριγένους.

Τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ᾽Ωριγένους κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνέλαβον νὰ κάμουν ὁ Πάμφιλος καὶ ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος. Οὗτοι συνέγραψαν τὴν ὑπὲρ τοῦ ᾽Ωριγένους Ἀπολογία, ἐν ἣ κατεπολέμουν τὰς ὑπὸ τοῦ Πέτρου πιθανῶς, τοῦ Μεθοδίου καὶ ἄλλων ᾽Αντιωριγενιστῶν κατὰ τοῦ ᾽Ωριγένους κατηγορίας.

᾽Ο ἱ. Φώτιος εἰς τὴν σύντομον περίληψιν τῆς Ἀπολογίας ταύτης μᾶς πληροφοροεῖ ὅτι «καὶ ἄλλοι δὲ πλείστοι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ ἀξιολογώτατοι ἀπολογίας ὑπὲρ αὐτοῦ συνετάξαντο»⁹⁰. ᾽Ο αὐτὸς Πητήρ ἀναφέρει καὶ μίαν ἄλλην Ἀπολογία ἀνώνυμον, ὑπὸ τὸν τίτλον «᾽Υπὲρ ᾽Ωριγένους καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων, τόμοι πέντε»⁹¹, ἐνθα μνημονεύονται ὁ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, ὁ Δημήτριος, ὁ Κλήμης, ὁ Πάμφιλος καὶ ὁ Εὐσέβιος καὶ ἐκ τῶν αἰρέσεων ὁ Σαβελλιανισμὸς καὶ ὁ Ἀρειανισμὸς. Ἐκ τῶν ᾽Ωριγενιστικῶν κακοδοξιῶν, αἵτινες περιλαμβάνονται εἰς τὴν ρηθεῖσαν Ἀπολογία, αὕτη θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῇ μεταγενεστέρα τῆς περιόδου ταύτης.

᾽Ο Πάμφιλος (; - 309) ἐνωρίτατα συνεδέθη πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς καὶ τοῦ ᾽Ωριγένους, διότι ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Σχολῇ ἐκείνῃ καὶ εἶχεν ὡς Διδάσκαλον τὸν Πιέριον, «᾽Ἦν δὲ Παμφίλου διδάσκαλος ὁ Πιέριος, τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ αὐτὸς προεστὼς διδασκαλείου»⁹². Κατόπιν ὁ Πάμφιλος ἐξέλεξεν ὡς κέντρον δράσεώς του τὴν Καισάρειαν, καὶ ὅπου εἰργάσθη ἐπὶ τῶν καταλοίπων κυρίως τοῦ ᾽Ωριγένους, ἀντιγράφων αὐτὰ, ἀνασυνέστησε τὴν Βιβλιοθήκην, ἧς τὸν πυρῆνα ἀπετέλουν τὰ συγγράμματα τοῦ ᾽Ωριγένους, ἴδρυσεν δὲ καὶ μίαν Σχολήν, ἣτις ἠκολούθει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν μέθοδον τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Διδασκάλου⁹³. Ταύτην θὰ ἠδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν πιθανῶς ὡς συνέχειαν τῆς ὑπὸ τοῦ ᾽Ωριγένους ἰδρυθείσης ἐν Καισαρείᾳ Σχολῆς. ᾽Ο Πάμφιλος ἴσως κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν νὰ εἶχε συναντήσῃ τὸν ᾽Ωριγένην⁹⁴.

Τὴν ἀγάπην του ταύτην πρὸς τὸν ᾽Ωριγένην μετέδωκε καὶ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Εὐσέβιον. Οἱ δύο ἄνδρες ὁμοῦ, εἰς κρισίμους διὰ τὴν ζωὴν του στιγμὰς, συνέγραψαν τὴν Ἀπολογία. «Τόμοι δὲ τὸ βιβλίον ΣΤ', ὧν οἱ μὲν Ε' Παμφίλω τὸ δεσμοωτήριον οἰκοῦντι συμπαρόντος Εὐσεβίου ἐξεπονήθησαν, ὁ δὲ ἕκτος, ἐπεὶ ὁ μάρτυς ξίφει τοῦ ζῆν ἀπαχθεὶς ἀνέλυσε πρὸς

90. Μυριόβιβλος, 118, ΜΕΠ 103, 396.

91. Μυριόβιβλος, 117, ΜΕΠ 103, 393 - 6.

92. Μυριόβιβλος, 118, ΜΕΠ 103, 397, 400.

93. Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XXXII, 3. VI, XXXIII, 4. VII, XXXII, 25. VIII, XIII, 6. Schwartz, σ. 586 - 8, 728, 772. Ἰερωνόμου, De Vir. Ill., 75, ΜΑΠ 23, 686. Φωτίου, Μυριόβιβλος, 118, ΜΕΠ 103, 396 - 400.

94. L. Duchesne, ἐνθ' ἀν., I, 496.

δν ἐπόθει Θεόν, Εὐσεβίῳ λοιπὸν ἀπαρτίζεται». Καὶ τὴν ἀπέστειλαν «πρὸς τοὺς ἐν μετάλλοις διὰ Χριστὸν ταλαιπωρουμένους... ὧν ἦν ἀκροθίνιον Πατερ-
μούθιος, ὁ μετὰ βραχὺ τῆς Παμφίλου ἀναλύσεως διὰ πυρὸς καὶ αὐτὸς σὺν
ἑτέροις τὸν βίον τελειωθείς»⁹⁵.

Ἡ Ἀπολογία αὕτη δυστυχῶς ἀπώλεσθη. Ἐκτὸς τῆς βραχείας περιλή-
ψεως τοῦ Φωτίου ἔχομεν καὶ τὴν ἐλευθέραν μετάφρασιν τοῦ πρώτου βιβλίου
εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Παμφίλου, τὸν ὁποῖον ἔξαιρετικῶς τιμᾷ εἰς τὰ
συγγραμμάτα του, ἐσυνέχισεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Εὐσέβιος ὁ Ἐπίσκοπος Και-
σαρείας τῆς Παλαιστίνης ἢ ὁ Παμφίλου (265 - 340/1). Ὁ Εὐσέβιος καθ' ὅλον
αὐτοῦ τὸν βίον ὑπῆρξεν ὑπέρμαχος τοῦ πνεύματος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχο-
λῆς. Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ θαυμασμός του ἐκδηλοῦνται διάχυτοι πρὸς τὸ πρόσω-
πον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ὠριγένους, ὅπουδήποτε ὀμιλεῖ δι' αὐτόν. Τὸ ΣΤ' βι-
βλίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας ἀποτελεῖ ἓνα ὕμνον πρὸς τὸν
κορυφαῖον τῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων καὶ τὴν πληρεστέραν μέχρι σήμερον
διασωθεῖσαν βιογραφίαν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δογματικὰ αὐτοῦ ἔργα
ὁ Εὐσέβιος ὑποστηρίζει τὰς διδασκαλίας τοῦ Ὠριγένους.

Ὁ Πάμφιλος καὶ ὁ Εὐσέβιος καταλέγονται μεταξὺ τῶν Πατέρων ἐκεί-
νων, οἵτινες, μεταξὺ τῶν πρώτων, συντελοῦν εἰς τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς
θεολογικῆς τάσεως ἢ παρατάξεως, ἀκολουθούσης τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον
καὶ τὰς βάσεις, τὰς ὁποίας ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Θεολογικῆς ἐπιστή-
μης ὁ Ὠριγένης. Τὸ θεολογικὸν τοῦτο σύστημα λαμβάνει τὴν πληρεστέραν
αὐτοῦ ἔκφρασιν εἰς τὸν μ. Ἀθανάσιον, τὸν μ. Βασίλειον, τὸν Γρηγόριον
τὸν Θεολόγον, τὸν Γρηγόριον τὸν Νύσσης, τὸν Δίδυμον τὸν Τυφλόν, καὶ
ἀργότερον, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα, εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσό-
στομον κ. ἄ. Οἱ Πατέρες οὗτοι διαμορφώνουν τὴν οὕτω καλουμένην Νέαν
Ἀλεξανδρινὴν Θεολογικὴν Σχολήν.

Κατὰ τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Δ. Σ. Μπαλᾶνον, «Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ μεγάλου
Ὠριγένους ἀπέβη κολοσσιαία οὐ μόνον ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἀλλὰ καὶ
ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων. Καταστὰς ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς φιλελευθέρας τάσεως
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῆς τάσεως εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ὅ,τι μέγα σήμερον
θαυμάζεται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ, ἐγένετο ὁ ἐμπνευσμένος διδά-
σκαλος καὶ καθοδηγὸς τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ συγγραφέων, οἵτινες ἐκλεί-
σαν τὴν ἐκκλησίαν. Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας,
ὁ Εὐσέβιος, ὁ Πάμφιλος, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, Δίδυμος ὁ Τυφλός, ὁ μέγας
Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Γρηγόριος ὁ Νύσσης. Ἰωάννης ὁ Χρυ-
σόστομος, Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, Συνέσιος ὁ Πτολεμαῖδος, ὁ Ἀμβρό-
σιος, ὁ Ρουφίνος, καὶ ἡ λοιπὴ χορεία τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας Πατέρων

καὶ συγγραφέων, ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν μαθηταὶ του καὶ ἐξ αὐτοῦ καθωδηγοῦντο καὶ ἐνεπνέοντο»⁹⁶.

Εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν, ἐκτὸς τῶν γενικῶν τούτων, ἔχομεν καὶ ὠρισμένας ἱστορικὰς μαρτυρίας, σχετικὰς πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην Πατέρων περὶ τοῦ Ὡριγένους.

Ὁ μ. Ἀθανάσιος (295-373) εἰς μὲν τὴν Ἐπιστολὴν του «Ὅτι ἢ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος...» ἀποκαλεῖ τὸν Ὡριγένη «φιλόπονον», τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν δεχομένων τὴν αἰδιότητα καὶ τὸ ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ λέγει τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὀφείλομεν νὰ κατανοήσωμεν αὐτόν. «Περὶ δὲ τοῦ αἰδίουσ συνεῖναι τὸν Λόγον τῷ Πατρί, καὶ μὴ ἐτέρας οὐσίας, ἢ ὑποστάσεως, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πατρὸς ἴδιον αὐτὸν εἶναι, ὡς εἰρήκασιν οἱ ἐν τῇ Συνόδῳ, ἐξέστω πάλιν ὑμᾶς ἀκοῦσαι καὶ παρὰ τοῦ φιλοπόνου Ὡριγένους. Ἄ μὲν γὰρ ὡς ζητῶν καὶ γυμνάζων ἔγραψε, ταῦτα μὴ ὡς αὐτοῦ φρονοῦντος δεχέσθω τις· ἀλλὰ τῶν πρὸς ἔριν φιλονεικούντων ἐν τῷ ζητεῖν, ἀδεῶς ὀρίζων ἀποφαίνεται, τοῦτο τοῦ φιλοπόνου τὸ φρόνημά ἐστι. Μετὰ γοῦν τὰ ὡς ἐν γυμνασίᾳ λεγόμενα πρὸς τοὺς αἰρετικοὺς εὐθύς αὐτὸς ἐπιφέρει τὰ ἴδια λέγων οὕτως...»⁹⁷. Εἰς τὴν 4ην Ἐπιστολὴν του πρὸς Σεραπίωνα τὸν θεωρεῖ ὡς ἓνα ἐκ «τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν», τὸν ἀποκαλεῖ «ὁ πολυμαθὴς καὶ φιλόπονος» καὶ τὸν τοποθετεῖ εἰς τὴν χορείαν τῶν ὀρθοδόξως περὶ τῆς Τριάδος καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φρονοούντων Πατέρων⁹⁸.

Οἱ Καππαδόκαι ἀφ' ἐτέρου συνδέονται ἰδιαιτέρως μετὰ τοῦ Ὡριγένους. Ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας (330-379) καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (πιθ. 329-πρὸ τοῦ 390) εἰς τὰς μελέτας αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐχρησιμοποιοῦν ὡς βοηθήματα τὰς ἐρμηνείας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδίως τοῦ Ὡριγένους⁹⁹. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐσπούδασεν εἰς τὰ Παιδευτήρια τῆς Καισαρείας Παλαιστίνης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὀπόθεν κατόπιν μετέβη εἰς Ἀθήνας¹⁰⁰. Ἀμφότεροι δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Πόντῳ διαμονῆς αὐτῶν (περὶ τὸ 360;), συνέταξαν τὴν Φιλοκαλίαν τοῦ Ὡριγένους, ἣτοι, μίαν ἀνθολογίαν, περιλαμβάνουσαν ἐκλογὰς ἐκ τῶν ἔργων

96. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Συνεδρία τῆς 28ης Νοεμβρίου 1931, Δεξιῶσις τοῦ Τακτικοῦ Μέλους τῆς Ἀκαδημίας Δ. Σ. Μπαλάνου, Ἀντιφώνησις Δ. Σ. Μπαλάνου, Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 6, 1931, σ. 15-16.

97. ΜΕΠ 25, 465. G. Fritz, ἐνθ' ἀν., στ. 1566.

98. ΜΕΠ 26, 649.

99. Σωκράτους, Ε. Ι., IV, 26. ΜΕΠ 67, 529. Σωζομενοῦ, Ε. Ι., VI, 17, ΜΕΠ 67, 1333-6.

100. Ἔπος περὶ τοῦ ἑαυτοῦ βίου, στίχ. 125 κ. ἐξ., ΜΕΠ 37, 1038. Δ. Σ. Μπαλάνου, Πατρολογία, σ. 305. Ἀγγελοῦ Βασιλείου, Περὶ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀθῆναι, 1903, σ. 25-26. Κωνσταντίνου Ἀγαθαγγέλου, Τὰ ἱστορικὰ ἔπη Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Ἀθῆναι, 1955, σ. 16.

του Ἀλεξανδρινοῦ Διδασκάλου, ἣ ὁποία εὐτυχῶς καὶ διεσώθη μέχρι σήμερον¹⁰¹. Ἡ ἔργασία αὕτη κέκτηται ἰδιαιτέραν ἀξίαν διότι διέσωσεν εἰς τὸ πρωτότυπον πολλὰ τεμάχια ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ὠριγένους καὶ καταδεικνύει τὴν κριτικὴν δεινότητα τῶν συνταξάντων καὶ τὴν ἀγάπην αὐτῶν πρὸς τὸν Ἀλεξανδρινὸν Διδάσκαλον¹⁰². Γνωρίζοντες καλῶς, ὡς λέγει ὁ Σωκράτης, τὰ βιβλία τοῦ Ὠριγένους, ἀντεπεξήρχοντο κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, οἵτινες προσεπάθουν νὰ ἐρμηνεύσουν ὑπὲρ ἑαυτῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ. «Ὡν ἀσκηθέντες, δυνατῶς ἀπήντων πρὸς τοὺς Ἀρειανίζοντας· καίτοι τῶν Ἀρειανῶν τὰ Ὠριγένους βιβλία εἰς μαρτυρίαν, ὡς ᾤοντο, τοῦ ἰδίου καλούντων δόγματος, αὐτοὶ ἐξήλεγον, καὶ ἐδείκνυον μὴ νοήσαντας τὴν Ὠριγένους σύνεσιν»¹⁰³.

Ὁ Μ. Βασιλείου λέγει ὅτι καὶ ὁ Ὠριγένης ἀκολουθεῖ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον, τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν του περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Ἦδη δὲ καὶ Ὠριγένην ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς διαλέξεων εὐρομεν σὺν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι τὴν δόξαν ἀποδιδόντα, ἄνδρα οὐδὲ πάνυ τι ὑγιεῖς περὶ τοῦ Πνεύματος τὰς ὑπολήψεις ἐν πᾶσιν ἔχοντα· πλὴν ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ αὐτός, τῆς συνηθείας τὸ ἰσχυρὸν δυσωπούμενος, τὰς εὐσεβεῖς φωνὰς ἀφῆκε περὶ τοῦ Πνεύματος»¹⁰⁴.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν «Στεφάνου Τριθείτου τοῦ ἐπίκλην Γοβάρου», παρὰ Φωτίῳ, «Ὠριγένην... ὅτε μέγας Ἀθανάσιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν πολλοῖς ἀπεδέχετο λόγοις καὶ Τίτος ὁ Βόστρων, καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν ἐπιστολαῖς φιλόκαλον αὐτὸν λέγει, καὶ ὁ Νύσσης δὲ εὐφῆμως εἰς μνήμην ἄγει»¹⁰⁵.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης (π. 335-π. 394) ἐμφανίζει περισσοτέρας ὁμοιότητας πρὸς τὸν Ὠριγένην. Τὸ ἐν γένει θεολογικὸν του ἔργον, τὸ ὁποῖον καταδεικνύει τὸ κριτικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, φέρει ἐν πολλοῖς ἐκδηλοῦν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ὠριγένους. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὁ Γρηγόριος ἀκολουθεῖ τὴν Πλατωνικὴν καὶ Νεοπλατωνικὴν Σχολὴν καὶ ἐμφανίζει, ἰδίως εἰς τὰ πρακτικὰ αὐτοῦ ἔργα, μυστικίζουσας τάσεις.

Εἰς τὴν ἐρμηνείαν ἀκολουθεῖ τὴν γραμματικοῦστορικὴν καὶ περισσότερον τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον. Εἰς τὸ Ὑπόμνημά του εἰς τὰ Ἄσμα Ἀσμάτων ἐφαρμόζει τὴν ἀλληγορικὴν ἐρμηνείαν. Εἰς τὸν Πρόλογον τοῦ ἔργου τούτου ἐπαινεῖ τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον, ὑπεραμυνόμενος αὐτῆς κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων¹⁰⁶. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται πιθανώτατα εἰς τὴν

101. J. Armitage Robinson, *The Philocalia of Origen*, Cambridge, 1893.

102. J. A. Robinson, ἐνθ' ἀν., σ. VII, Ἀρχιάλου Βασιλείου, ἐνθ' ἀν., σ. 47.

103. E. I., IV, 26, ΜΕΠ 67, 529.

104. Περὶ Ἁγίου Πνεύματος 29, 79, ΜΕΠ 82, 204.

105. Μυριόβιβλος, 232, ΜΕΠ 103, 1105.

106. ΜΕΠ 44, 756-7.

ἐρμηνευτικὴν μέθοδον τοῦ Ὠριγένους, τὸν ὁποῖον καὶ μιμεῖται. «Εἰ δὲ τοῦ Ὠριγένους φιλοπόνως περὶ τὸ βιβλίον τοῦτο σπουδάσαντας, καὶ ἡμεῖς γραφῇ παραδοῦναι τὸν πόνον ἡμῶν προεθυμήθημεν, ἐγκαλεῖτο μηδεὶς, πρὸς τὸ θεῖον τοῦ Ἀποστόλου λόγιον βλέπων, ὅς φησιν, ὅτι «ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον»¹⁰⁷.

Ὁ Γρηγόριος ἀπεδέχετο τὰς Ὠριγενιστικὰς δοξασίας περὶ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων καὶ τοῦ τέλους τοῦ κακοῦ. Εἰς τὰ ἔργα του πολλάκις ἀναπτύσσει τὰς διδασκαλίας ταύτας.

«Ὅτι ποτὲ πρὸς τὸ μὴ ὂν ἢ τοῦ κακοῦ φύσις μεταχωρήσει, παντελῶς ἔξαφανισθεῖσα τοῦ ὄντος, καὶ πᾶσαν λογικὴν φύσιν ἢ θεία τε καὶ ἀκήρατος ἀγαθότης ἐν ἑαυτῇ περιέξει, μηδενὸς τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἀπολίπτοντος, ὅταν πάσης τῆς ἐμμιχθείσης τοῖς οὐσί κακίας οἷόν τινος ὕλης κιβδήλου, διὰ τῆς τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς χωνείας ἀναλυθείσης, τοιοῦτον γένηται πᾶν ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔσχε τὴν γένεσιν, οἷον ἔξ ἀρχῆς ἦν, ὅτε οὐπω τὴν κακίαν ἐδέξατο»¹⁰⁸.

«Ὁ Θεός... ἀποδιδούς ἐν τῇ δικαίᾳ κρίσει τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ, ἀφανιεῖ τὴν πονηρίαν τῶν ἡμαρτηκότων, οὐχὶ τὴν φύσιν... Τῆς γὰρ κακίας οὐκ οὔσης, οὐδὲ ὃ κατ' αὐτὴν μεμορφωμένος ἔσται ἀπολομένης οὖν τῆς κακίας, καὶ ἐν μηδενὶ τοῦ τοιούτου χαρακτῆρος ὑποληφθέντος, πάντες κατὰ Χριστὸν μορφωθήσονται, καὶ μία πᾶσιν ἔξαστραφεὶ μορφή, ἢ ἔξ ἀρχῆς ἐπιβληθεῖσα τῇ φύσει».

«Τοῦτου δὲ—τοῦ πολεμίου—παντελῶς ἀφανισθέντος καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι περιελθόντος, ἀδιαλείπτως καὶ ἐν πάσῃ πνοῇ ὁμοτίμως πρὸς τὸν Θεὸν ὃ αἶνος ἔς ἀεὶ πληρωθήσεται»¹⁰⁹.

Κατεπολέμει δὲ τὴν περὶ προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν διδασκαλίαν τοῦ Ὠριγένους¹¹⁰.

Ὁ Φίλιππος ὁ Σιδίτης ὡς διδάσκαλον τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς ἀναφέρει τὸν Μακάριον τὸν Πολιτικόν¹¹¹, ὃ ὁποῖος μετὰ τοῦ ἑτέρου Μακαρίου, τοῦ Αἰγυπτίου λεγομένου, διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ τοῦ Μοναχικοῦ βίου ἐν Αἰγύπτῳ. «Ἀμφοτέροι δὲ πολλῶν ἐνεκεν ἐγένοντο περιβόητοι, δι' ἀσκη-

107. Αὐτ., στ. 764.

108. «Εἰς τό, ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα», ΜΕΠ 44, 1313. Λόγος Κατηχητικὸς ὁ Μέγας 35, ΜΕΠ 45, 85-92. Περὶ Ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, ΜΕΠ 46, 101, 160.

109. Ἐξήγησις ἀκριβῆς εἰς τὰ ἄσματα ἁσμάτων, ΜΕΠ 44, 525-8, 484, 188, 912-3. Εἰς τό, ὅταν ὑποταγῇ..., ΜΕΠ 44, 1316. Περὶ Ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, ΜΕΠ 46, 101. Λόγος Κατηχητικὸς ὁ Μέγας, 8, 26, ΜΕΠ 45, 33-40, 68-9. Κ. Λογοθέτου, ἔνθ' ἀν., Ι, 253. Ἰ. Χοῦβεργ, ἔνθ' ἀν., σ. 119-227.

110. Περὶ Κιττασκευῆς τοῦ Ἀνθρώπου, 28, 29. ΜΕΠ 44, 229-233, 233-240. Περὶ Ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, ΜΕΠ 46, 125. Δ. Σ. Μπαλάνοῦ, ἔνθ' ἀν., σ. 320-332.

111. Dodwell, ἔνθ' ἀν., σ. 488. ΜΕΠ 39, 229.

σιν, διὰ βίον, διὰ τὰ ἐν χερσίν αὐτῶν γενόμενα θαύματα»¹¹². Τούτων μαθητῆς ὑπῆρξεν ὁ Εὐάγγελος ὁ Ποντικός (π. 345 - π. 400)¹¹³, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἐμορφώθη εἰς τὰ Παιδευτήρια τῆς Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ προεχειρίσθη ἀναγνώστης ὑπὸ τοῦ μ. Βασιλείου. Εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Διακόνου τὸν ἐχειροτόνησεν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν καθωδήγει εἰς τὰς μελέτας του εἰς τὰ θεῖα καὶ τὸν εἶχεν ἀρχιδιάκονόν του εἰς τὴν ΚΠΠολιν. Ὁ Εὐάγγελος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ ΚΠΠόλεως. Διαβὰς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, ἔνθα διέμεινεν ἐπ' ὀλίγον, ἦλθε καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Μοναχισμόν, εἰς ὃν καὶ διέπρεψεν. Τῇ ἐπιδράσει τῆς πρώτης αὐτοῦ μορφώσεως, πιθανῶς δὲ ἐκ τῆς μαθητεύσεως πλησίον τῶν δύο Μακαρίων καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἐπαφῶν του μετὰ τῶν Ὁριγενιστῶν μοναχῶν, φαίνεται ὅτι κατέστη ὁπαδὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὁριγένους, οὗ καὶ ἐδέχετο τὰς περὶ προϋπάξεως τῶν ψυχῶν καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων δοξασίας. Τὰς ἀρχὰς ταύτας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θὰ ἐξέθετεν εἰς τὸ ἀπολεσθὲν αὐτοῦ ἔργον «ὁ Γνωστικὸς» ἢ εἰς τὸ πρωτοτύπως ἀπολεσθὲν «Ἐξακόσια προγνωστικὰ προβλήματα». Κατεκρίθη ὑπὸ τῶν Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ὁριγένους καὶ τοῦ Διδύμου.

Ὁ Δίδυμος (310/315 - 395/400), ὁ σχὼν τὴν ἰδίαν τύχην μετὰ τοῦ Ὁριγένους καὶ τοῦ Εὐαγγέλιου τοῦ Ποντικοῦ, ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν περιφημοτέρων διδασκάλων τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, τὴν ὁποῖαν διηύθυνεν ἐπὶ ἡμισυ περίπου αἰῶνα μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Μικρὸς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀπώλεσε τὴν ὄρασίν του. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως τὸν ἠμπόδισεν εἰς τὴν μόρφωσίν του.

Ὁ δὲ Δίδυμος, παιδιόθεν τῆς ὀπτικῆς ἐστερημένος αἰσθήσεως, καὶ ποιητικῶν καὶ ρητορικῶν μετέλαχε παιδευμάτων ἀριθμητικῆς τε καὶ γεωμετρίας καὶ ἀστρονομίας καὶ τῶν Ἀριστοτέλους συλλογισμῶν καὶ τῆς Πλάτωνος εὐπειρίας διὰ τῶν ἀκοῶν εἰσεδέξατο τὰ μαθήματα, οὐχ' ὡς ἀλήθειαν ἐκπαιδεύοντα, ἀλλ' ὡς ὄπλα τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους γιγνόμενα. Καὶ μέντοι καὶ τῆς θείας γραφῆς μεμάθηκεν οὐ μόνον τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων νοήματα»¹¹⁴.

Ἐλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἰδίως κατὰ τῶν Ἀρειανῶν. Ἠκολούθει εἰς τὴν διδασκαλίαν

112. Σωκράτους, Ε. Ι., IV, 23, ΜΕΠ 67, 513.

113. Εὐαγγέλιου Ποντικοῦ, Κεφάλαια Πρακτικά, ΜΕΠ 40, 1236, 1244, 1249. Σωκράτους, Ε. Ι., IV, 23, ΜΕΠ 67, 509 - 521. Σωζομενοῦ, Ε. Ι., VI, 30, ΜΕΠ 67, 1381 - 8. Παλλαδίου, Λαυσαϊκὴ Ἱστορία, 86, ΜΕΠ 34, 1188 - 1195.

114. Θεοδοσίου, Ε. Ι., IV, 29 (Α'), 3 - 4. L. P a r m e n t i e r (ἔκδ. Βερολίνου), Λειψία, 1911, σ. 269 - 270. Σωκράτους, Ε. Ι., IV, 25, ΜΕΠ 67, 525 - 8. Σωζομενοῦ, Ε. Ι., III, 15, ΜΕΠ 67, 1084 - 5, Ἱερωνύμου, De Vir. III, 109, ΜΑΠ 23, 706.

τὰς ἀρχὰς τοῦ ᾽Ωριγένους καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον. Πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἄνδρες ἐξ ᾽Ανατολῆς καὶ Δύσεως προσήρχοντο πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ μαθητεύσουν. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα¹¹⁵, καὶ μεταξὺ ἄλλων μίαν ἐρμηνείαν εἰς τὸ Περὶ ᾽Αρχῶν τοῦ ᾽Ωριγένους.

«Ὑπομνήματά τε ἐκδοὺς εἰς αὐτά—τὰ βιβλία τοῦ Περὶ ᾽Αρχῶν—δι' ὧν συνίστησιν ὡς εἶη ἄριστα γεγραμμένα, καὶ μάτην ἐρεσχελοῦσιν οἱ κατηγορεῖν τὸν ἄνδρα καὶ τὰ βιβλία διασύρειν σπουδάζοντες· μηδὲ γὰρ αὐτοὺς δύνασθαι φησὶν ἐλεῖν τὴν τοῦ ἀνδρὸς σύνεσιν¹¹⁶. Εἰς τὸ ἀπολεσθὲν τοῦτο ἔργον πιθανώτατα θὰ ἀνέπτυσσε τὰς ᾽Ωριγενιστικὰς δοξασίας περὶ αἰωνιότητος τοῦ κόσμου, προὔπαρξεν τῶν ψυχῶν καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων, διὰ τὰς ὁποίας καὶ κατεδικάσθη ἀργότερον¹¹⁷.

Τὰς ἐρμηνευτικὰς ἀρχὰς τοῦ ᾽Ωριγένους ἐν τῇ Δύσει, κατὰ τὸν Ἱερώνυμον, ἠκολούθουν ὁ Ἰλάριος ὁ Πικταύων καὶ ὁ ἱ. Ἀμβρόσιος¹¹⁸. Ὁ πρῶτος ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς «ἐν ἧ συντάξει ᾽Ωριγένην ἐμιμήσατο, τινὰ ἐξ ἰδίων προσθεῖς» καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὰς δμιλίας τοῦ ᾽Ωριγένους εἰς τὸν Ἰώβ¹¹⁹.

115. ΜΕΠ 39, 131-1818.

116. Σωκράτους, Ε. Ι., ἐνθ' ἄν.

117. Δ. Σ. Μπαλάνου, ἐνθ' ἄν., σ. 275. P. Godet, Didyme l'Aveugle, D.T.C., IV, 1, Paris, 1911, 749. G. Bardy, Didyme l'Aveugle, Paris, 1910.

118. Β. Ἀντωνιάδου, ἐνθ' ἄν., σ. 26

119. De Vir. III., 100, ΜΑΠ 23, 700-702.